

RISKZONER

FÖRE / UNDER / EFTER

Innehåll

04

Moçambique
Stormen kom in

08 14

Moçambique
Den oändliga flykten

Moçambique
Saara Parkkali och åren i Moçambique

16 19 20 22 24 28 30 35 38 42

Trippelspiral
Före, under, efter

Lärdomar
Marko Korhonen
katastroflärdomar

Tadzjikistan
Smittsamma
sjukdomar

Eftervård
Vad händer efter
att dammet lagt sig

Klimat-
förändringen
Klimatförändringen
i förenklad form

Eswatini
Torka och
fattigdom

Syrien
Johanna Arvos
jordbävning-
dagbok

Läromaterial
Fokus på
tillgängligheten

35 38

Turkiet
Efter
jordbävningen

Strategi
Det nya rättesnöret för
internationellt arbete

Svartvita färgfoton

När vi höll på att skriva denna ledarartikel gick vi tillbaka till foton som visade förstörelsen i Turkiet och Syrien efter jordbävningen i februari 2023. Det finns ett stort antal foton och förstörelsen är enorm.

Efter jordbävningen försökte hundratals hjälpare, bland annat frivilliga från de lokala Röda Halvmåneföreningarna, hitta människor som överlevt katastrofen i ruinerna. För 50 000 människor var det tyvärr för sent. Förutom döda fanns det dessutom flera miljoner människor som förlorat sina hem.

På foton syns rasade, enorma höghus och bakom dem hus som verkar ha klarat sig nästan oskadade.

Turkiet är ett land där risken för jordbävningar är hög. Beredskapen för jordbävningar kräver förutseende när det gäller byggande och planering av markanvändning samt förstärkning av människors kunskaper. Byggreglerna i Turkiet styr människor att

bygga hus som klarar av jordbävningar.

Människor vars hus hade byggts enligt byggreglerna hittades huvudsakligen vid liv efter jordbävningen, medan människor vars hus inte överensstämde med dem hade en större risk att dö.

Svartvitt tänkande är ofta skadligt. Här funkar det dock. Beredskap räddar liv i synnerhet i sådana områden där risken för katastrofer är större.

Det är förnuftigt att anpassa sig till verkligheten och förbereda sig. Det räddar liv och minskar materiella förluster. Förutom detta är anpassning och beredskap betydligt billigare än eftervård efter katastrofen.

Ur en global synvinkel har risken för katastrofer blivit större och allvarligare i synnerhet på grund av samverkan mellan klimatförändringen och biodiversitetsförlusten. Nya utmaningar sätter ständigt press på våra begränsade resurser.

På sidorna 24–27 i denna tidning beskrivs det trestegiga ”Klimatförändringen 1-2-3-konceptet”. Det beskriver klimatförändringen, hur den och dess följder påverkar varandra och hur viktiga anpassning, beredskap och även förnyelse är för vår framtid.

Detta nummer av tidningen Riskzoner handlar om det som händer när dammet som en katastrof orsakat har lagt sig. Varje naturkatastrof eller en annan katastrof är hemsk, men ändå alltid ett nytt tillfälle att lära sig något. Man ska ta hänsyn till det förflutna för att undvika att göra samma misstag på nytt.

Den internationella Rödakors- och Rödahalvmånerörelsen strävar efter detta överallt i världen oberoende av krisen eller katastrofen. Vi är på plats även efter katastrofer som en del av den lokala gemenskapen för att återuppbygga samhället. Vi lär oss av det som vi genomgått, gör de ändringar som behövs och hjälper gemenskaper att bemöta framtiden starkare än tidigare.

Kristiina Kumpula
General-
sekreterare
fram till
30.9.2023

Eero Rämö
General-
sekreterare
från och med
1.10.2023

På den sista stranden: Kriser, konflikter, naturkatastrofer, systematiskt förtryck och den fortskridande klimatförändringen tvingar allt fler människor att fly från sina hem. Sammanlagt finns det redan långt över 100 miljoner flyktingar i världen. Hundratals av dem har stigit i land på denna strand. Många har drunknat på vägen hit.

Fotot på uppslaget: Jarkko Mikkonen

Mozambique

- Huvudstad: Maputo
- Areal: 799 380 km²
- Befolkning: 32 420 000
- Befolkningstäthet: 40,6/km²

Efter stormen förbereder man sig för den nästa

Idai: Stormen kom in och vi kunde inte gå ut

Efter tropiska orkaner måste man bygga om infrastrukturen och hjälpa människor. Samtidigt måste man förbereda sig för kommande orkaner. För Mozambique var cyklonen Idai en bitter lektion.

Mozambique lider av stormar och översvämningar varje år. Landet ligger på Afrikas östkust, och bakom havet finns Madagaskar. Mellan ön Madagaskar och det afrikanska fastlandet finns ett sund som kallas Mozambiquekanalen. Tropiska orkaner, dvs. cykloner, som uppstått i Indiska oceanen brukar härja i denna kanal på våren.

När det berättades år 2019 att en cyklon som hette Idai närmar sig blev Duarte Jaime från staden Beira inte alls rädd.

”Jag trodde att den bara skulle vara en cyklon bland andra.” Duarte Jaime råkade vara på en arbetsresa i den närliggande staden Chimoio när stormen kom.

Studerande Cativa José Primeiro stannade hemma även om farfar hade hört i radio att Idai var på väg dit. Vänner och släktingar från andra städer hade ringt och varnat om cyklonen.

”Många ville inte åka någonstans. En del var rädda för att deras egendom skulle bli stulen och en del tyckte att stormar kommer och går.”

Familjen Primeiro bestämde sig för att förbereda sig för cyklonen.

”Vi fyllde säckar med sand och grus och placerade dem på taket så att det skulle klara av den kommande stormen”, berättar familjen.

Det räckte dock inte. Idai anlände på natten mot den 15 mars och vinden blåste nästan 200 km i timmen. Taket rasade men till all lycka omkom ingen av familjen.

”Min farmor bara grät i sitt rum.”

I fönstren fanns det inga glas utan bara galler, och vinden blåste i rummen så hårt att man inte kunde öppna dörrar.

”Stormen kom in och vi kunde inte gå ut”, beskriver Primeiro.

Brodern hade gömt sig under sängen när huset rasade.

”Till all lycka lyckades han komma ut. Men vi förlorade allt. Min farfar förlorade nästan sin arm när en takplåt som flög i luften skar den.”

IDAÍ VAR EN VIKTIG LEKTION

Det fanns också många människor som inte fick någon förhandsvarning om stormen och stannade därför i

katastrofområdet, berättar Nassigo som arbetar som koordinator i katastrofärbete i Röda Korsets internationella förbund IFRC.

”Idai var en viktig lektion för oss alla.”

Idai var mätningshistoriens dödligaste storm på Södra halvklotet: den dödade över 1 500 människor och förstörde eller skadade allvarligt 90 procent av staden Beira. Ett par veckor senare anlände en annan cyklon, Kenneth, som härjade i de norra delarna av Mozambique.

Över 2,6 miljoner människor behövde humanitärt bistånd i Mozambique, Malawi och Zimbabwe.

Den internationella gemenskapen kom till hjälp. Finlands Röda Kors grundade ett fältsjukhus i närheten av Beira och det Internationella Röda Korset förbättrade vattenförsörjningen. Människor räddades från träd och hustak.

Enligt Nassigo började man satsa allt mer på varningssystem och hjälp-systemets beredskap efter Idai så att man skulle vara bättre förberedd för kommande stormar. Nassigo berättar att det meteorologiska institutet i Mozambique nuförtiden har bättre fungerande förhandsvarningssystem och kommunikationen mellan olika myndigheter och Röda Korset fungerar i realtid.

I Dondo, Moçambique kramar den 19-åriga Teresa sin lilla pojke hårt utanför sitt hus som cyklonen Idai förstört. När kraftiga regn orsakade av stormen fick Teresas hem att rasa flydde hon till grannens hus.

Nuförtiden sprids information bra även inom Röda Korset och man kan flexibelt söka pengar från det Internationella Röda Korset till förebyggande verksamhet. Det Internationella Röda Korset och Röda Korset i Moçambique gör mycket förberedande arbete.

”Vi utbildar till exempel frivilliga, tecknar preliminära avtal med serviceproducenter och varuproducenter, köper varor så att de finns tillgängliga när de behövs och förmedlar varningsmeddelanden om väderförhållanden till gemenskaper.”

Både Moçambique och Röda Korset har nuförtiden krisplaner som tar hänsyn till många olika risker.

”Vi kan göra många förberedande åtgärder, det är inte så att man behöver reagera först när en katastrof redan skett.”, säger Nassigo.

Om staten varnar om en cyklon förmedlas meddelandet till gemenskaper med hjälp av frivilliga, och

människor är mer beredda på att evakuera sig och rädda sitt liv.

”När vi förbereder oss bra förstärker vi också gemenskapernas resiliens.”

ANDRA PROGRAM JUSTERAS FLEXIBELT

Regnperioden kommer till Moçambique varje år och medföljs av åtminstone en cyklonvarning. När det gäller våren–sommaren 2022–2023 på Södra halvklotet uppskattade det meteorologiska institutet i Moçambique att det skulle kunna uppstå till och med tio cykloner, varav fem skulle kunna vara mycket förödande.

Till slut uppstod endast en förödande storm under regnperioden: Den hette Freddy, men till skillnad från det vanliga slog den till mot Moçambique två gånger, berättar programchefen Alvaro Gramajo från IFRC.

Först kom Freddy som en tropisk orkan till provinsen Sofala och fort-

satte ända till Malawi för att orsaka mer förstörelse. Efter det återvände den till havet för att samla kraft, blev så kraftig att den klassificerades som cyklon och slog till mot fastlandet på nytt, denna gång i provinsen Zambezia lite mer norrut.

”Freddy var en rekordlång cyklon som härjade i 34 dagar.”

Denna gång var Röda Korset på plats redan när Freddy slog till mot fastlandet.

Enligt Gramajo hade Röda Korset redan börjat med sina förberedelser för översvämningar i landets södra delar, och i inlandet pågick ett program för att förebygga kolera. Dessa utvidgades snabbt till de områden som drabbades av stormen. Detta kräver fungerande system, även av Röda Korset på internationell nivå.

”Det behövs mekanismer och aktivering av dem samt teknisk hjälp till Röda Korset i Moçambique så att de kan ta reda på var det behövs

hjälp och vilken typ av hjälp det behövs.”

Enligt Gramajo har även samordningen med olika Rödakorsföreningar förbättrats mycket.

”Här finns människor från till exempel Belgien, Spanien och Frankrike, och när det började varnas om Freddy och översvämningar gick vi snabbt igenom vilka som arbetar här och hurdana resurser vi har.”

Gramajo anser att samarbete och koordination har hjälpt att stödja Röda Korset i Moçambique i olika delar av landet.

DET KOM INTE TILLRÄCKLIGT MYCKET HJÄLP

Duarte Jaime och Cativa José som båda upplevt stormen Idai är inte övertygade om att Moçambique nu heller skulle vara tillräckligt berett på cykloner.

”Människor flyttas från sina hem, men när stormen är över flyttar de

Fotona uppifrån och ner: Gemenskapen tar tillsammans hand om avfallshanteringen och omgivningens renhet i Beira.

I Metanha fick många människor frön för att ersätta skadorna som stormen orsakade för skörden.

Ismail Jussi rappar väggarna av sitt nybyggda hus i Inhambane.

tillbaka”, säger Primeiro. Då hittar de ofta sina förstörda hem och måste påbörja återuppbyggnaden på egen hand.

Även om det finns många internationella aktörer som erbjuder hjälp kan hjälpen ändå inte nå alla som behöver den.

”Efter Idai pågick många utredningar och förfrågningar om hjälpbehovet. Man gick runt och frågade människor vad de behöver, men till slut kom det inte tillräckligt mycket hjälp. Det finns fortfarande människor som inte har

”JAG SKULLE HOPPAS ATT DET ÄVEN FANNS PSYKOLOGER PÅ PLATS FÖR ATT KONTROLLERA HUR MÄNNISKOR HAR DET EFTER SÅDANA HÄR HÄNDELSER.”

kunnat klara sig från förstörelsen som Idai orsakade”, berättar Jaime.

”Som jag förstätt var det många undersökningar, men de ledde inte till några förbättringar, och många som genomförde dessa undersökningar kom inte tillbaka med resultaten.”

Hjälpbehovet hos även Cativa José Primeiros familj utreddes. Det fanns många institutioner och organisationer på platsen, och Primeiro kan inte längre komma ihåg vilken av dem hjälpte familjen.

”De frågade hur många vi var och lovade att ge oss material för att kunna reparera husen.”

Det tog en lång tid innan de hörde av sig på nytt. Familjen blev bjuden till en plats där man delade ut hjälp. De fick takplåtar, virke och en liten påse spikar. Materiell hjälp var inte tillräcklig, och Primeiro skulle även ha velat få psykosocialt stöd.

”Jag tycker att man inte endast borde tänka på mat och återuppbyggnad. När sådant här händer borde man inse att människor har förlorat sina familjemedlemmar, och om huset har rasat har en del till och med förlorat sina barn”, säger Primeiro.

”Sådant här skadar människans psykiska hälsa. Det tar en lång tid att komma över en sådan händelse och glömma den. Jag skulle hoppas att det även fanns psykologer på plats för att kontrollera hur människor har det efter sådana här händelser.”

BEDÖMNING: MYCKET GJORDES RÄTT

Det är typiskt att humanitärt bistånd inte är tillräckligt efter kriser. Man hinner ofta inte samla in tillräckligt mycket pengar och hjälpen kommer inte tillräckligt snabbt.

Efter stormen Idai var situationen ändå inte särskilt dålig. Enligt bedömningen som gjordes på uppdrag av FN gjordes många saker bra när det gäller humanitärt biståndsarbete. Samarbetet med regeringen i Moçambique

fungerade, med hjälp av flygfoton fick man snabbt rätt information om hjälpbehovet och både människor och pengar flyttades snabbt från ett ställe till ett annat.

Majoriteten av människor som fick hjälp upplevde att de behandlades respekterande och majoriteten sade att de fick sådan hjälp som de behövde.

Även i utvärderingen konstaterades att förebyggandet och koordinationen mellan olika institutioner och organisationer skulle ha kunnat fungera bättre. Senare har Röda Korset satsat på att förbättra dessa.

Beredskap har blivit en allt viktigare åtgärd för Röda Korset.

Just nu får människor i Moçambique information om användning av rent vatten för att förebygga kolera, och förutom detta planeras även utbildningar om hur man kan bygga stormsäkrare hus. Dessutom utbildar man frivilliga och inleder avtal med underleverantörer.

”Vi går även igenom lärdomar som vi fått under denna regnperiod och förbättrar beredskapen inför den nästa perioden”, berättar Rassul Nassigo.

I processen ingår även simulationsövningar tillsammans med Röda Korset i Moçambique, det internationella Röda Korset och myndigheterna i Moçambique.

”Allt detta ska göras innan den nästa regnperioden börjar i oktober, så att vi är mer redo för den”, säger Nassigo.

En oändlig flykt

I Moçambique har över en miljon människor flytt från sina hem på grund av terrorism, och någon möjlighet till återvändning finns inte i sikte. I sina nya hem behöver de vatten, hälsovård, arbetsmöjligheter och någon som lyssnar och stödjer när svåra tankar och drömmar inte lämnar en i fred.

I de norra delarna av Moçambique bröt en väpnad konflikt ut år 2017. Till följd av den har över en miljon människor flytt från sina hem. Majoriteten är nu bosatta i andra städer i samma provins, exempelvis provinshuvudstaden Pemba.

År 2022 behövde uppskattningsvis över 1,5 miljoner människor humanitärt bistånd.

”Jag tvekade inte utan tog min familj med mig och åkte till mina bekanta som bor i staden Macomia”, berättar fiskaren Abudo Jamal som tidigare hade sitt hem i Moçimboa da Praia. Det var just där våldsamheterna bröt ut år 2017.

I Macomia fick Jamal dock veta att hus brändes ned och människor dödades även i närheten av den. Ungefär

Röda Korsets internationella kommittés (ICRC) biståndstiklar anländer till ön Matemo i norra Moçambique, ungefär ett hundra kilometer från områdets största stad Pemba.

en månad senare nådde våldsamheterna Jamals familj på nytt.

”En natt flydde vi till skogen och gick till en annan by. Där lyckades vi skaffa en liten fiskebåt med hjälp av vilken vi kom till Pemba.”

När väpnat våld får enorma mängder av människor att fly från sina hem aktiverar Röda Korset sig. Röda Korset i Moçambique informerar om hjälpbehovet och den internationella rörelsen svarar på begäran. Eftersom det var fråga om en väpnad konflikt i Norra Moçambique valdes Röda Korsets internationella kommitté, ICRC, som har sitt högkvarter i Schweiz, till den ansvariga aktören.

Först var det viktigt att agera snabbt och trygga människornas bas-service. ICRC har därför renoverat hälsocentraler som sedan har överlätit till Moçambique, berättar ICRC:s informatör Mariana Camaroti Silva.

”Det var svårt för människor att få hälsovård här redan före krisen”, berättar hon.

Samtidigt har ICRC förbättrat tillgången till rent vatten genom att reparera brunnar och den allmänna vatteninfrastrukturen.

”Det kom många interna flyktingar till staden Montepuez. Där grundade och utbildade vi egna vattenkommittéer för gemenskaper så att de i fortsättningen själva kan ta hand om vattenförsörjningen.”

Under coronapandemin vaccinerades dessutom 1,6 miljoner

människor, och mot poliovirus över 750 000 barn.

VI SKA STÖDA MÄNNISKORS FÖRMÅGA ATT KLARA SIG NU OCH I FORTSÄTTNINGEN

Det har nu gått sex år sedan krisen började, och någon lösning verkar inte finnas i sikte. Det är alltså dags att öka människornas och gemenskapernas resiliens, dvs. förmåga att klara sig i liknande situationer i fortsättningen och börja bygga sitt nya liv i ett nytt område.

”När människor måste stanna i ett nytt område under en längre tid har vi gett dem exempelvis fiske- och jordbruksredskap så att de kan få lite inkomster och börja bygga sitt liv på nytt”, berättar Camaroti Silva.

Det hör till ICRC:s mandat att vid behov hjälpa människor som blivit offer för en väpnad konflikt.

”Ofta är verksamheten mycket brådskande, men samtidigt ökar man resiliensen för att människor ska kunna klara sig bättre i fortsättningen och på lång sikt”, säger Camaroti Silva.

I november 2022 publicerade tankesmedjan ODI (Overseas Development Institute) en undersökning om flyktingar i Cabo Delgado.

Enligt undersökningen ska flyktingar inte ses som passiva offer eller viljelösa hjälpmottagare, utan majoriteten av dem arbetar aktivt för att klara sig och bygga sitt nya liv. Typiska arbeten är jordbruk, fiske, gruvarbete, produktion av ved och träkol, handel och diverse ströjobb.

I början tog Pembaborna hjärtligt emot flyktingarna. Undersökningen visade dock att när flyktingarna stannade kvar uppstod det spänning mellan flyktingar och Pembabor. Det är brist på odlingsområden, bostäder och andra resurser. En Pembabo som intervjuades berättade att människor tidigare brukade besöka varandra och att det inte fanns några problem alls.

”Men nu har de kommit hit för att stanna och situationen är mycket krånglig.”

DEN PSYKISKA HÄLSAN SÄTTS PÅ PROV

När den omedelbara faran och nöden är över finns det ofta behov

Hälso- och sjukvården, psykosocialt stöd och bland annat tryggande av tillgången till rent vatten är hörnstenarna för Röda Korsets internationella kommitté ICRC:s arbete när den svarar på behoven som människor som lider av en konflikt har.

Fiskaren Abudo Jamalo är en av dem vars flyktresa inte verkar ta slut. Ibland flyr man undan våld, ibland naturkatastrofer och ibland pandemin.

Ett glatt återseende i Montepuez, den näst största staden i provinsen Cabo Delgado.

av att stödja människornas psykiska hälsa.

”Både vuxna och barn har sett traumatiska saker och förlorat familjemedlemmar”, säger Camaroti Silva.

”Många har flytt i flera dagar och varit hungriga, rädda och osäkra, de har bara sökt skydd någonstans. Det finns många som inte vet vad som har hänt med deras familjemedlemmar. Det ökar belastningen ännu mer.”

ICRC strävar efter att återställa kontakten med försvunna familjemedlemmar om det bara är möjligt.

Abudo Jamal lyckades få hela sin familj till skydd. Även butikägaren Aldino Alfonso Raimundo flydde från Moçimboa da Praia. Hans öde var mer traumatiskt.

”Jag förlorade min hustru, min dotter, far- och morbröder, en av mina systrar samt vänner”, berättar han.

När konflikten började trodde han att den skulle gå över snabbt. Han bodde i stadens centrum där det också fanns baracker för soldater, och han trodde att han inte skulle vara i fara. Till slut brändes även hans hus ned och han var tvungen att fly.

”Den där långa resan och allt som man upplevt innan dess lämnar ju sina spår”, säger Camaroti Silva.

”Många känner att de inte längre är samma person som förut. De har ständigt ångestfyllda tankar och mar- drömmar. Barn förstår inte vad som

händer och kan inte tala ut om sina bekymmer.”

ICRC och Röda Korset i Moçambique har stött grundandet av mentalvårdskommittéer. Frivilliga har fått utbildning om psykisk hälsa och behov som traumatiserade människor har. Frivilliga kan även hänvisa dem som behöver mest hjälp till hälsovården.

”Det är också viktigt att berätta om den psykiska hälsan för gemenskaper, eftersom om gemenskaper och familjer inte förstår problemen kan de inte heller stödja dem som är traumatiserade, vilka i sin tur kan känna att de har lämnats ensam”, säger Camaroti Silva.

I Moçambique, precis som i många andra länder är psykiska problem ofta tabubelagda. I värsta fall blir den som lider av psykiska problem utstött av andra och kan till och med bli beskylld för häxeri.

”Gemenskapen är mycket viktig för människor, och dess medlemmar kan stödja varandra. Mentalvårdsarbetet ökar resiliensen även i förhållande till framtiden”, säger Camaroti Silva.

ETT SVÅRT OMRÅDE ATT HJÄLPA

Det är ofta svårt att föra fram hjälpen i glesbygden. I Cabo Delgado är avstånden stora och vägarna i dåligt skick. Ibland sköljer regnet bort vägar. I några kommuner är det fortfarande mycket farligt att vistas på grund av väpnade konflikter.

Många flydde från våldsamheter-na till öar, vilket betyder att ICRC har fått använda många olika färdmedel för att nå dem.

”Man måste göra en båtfärd för att kunna nå vissa människor. En del kan endast nås med flygplan och en del med terrängbil, och vägen till dem är lång och i dåligt skick”, beskriver Camaroti Silva.

Inte heller hjälparna är alltid i trygghet. I februari dödades Läkare utan gränser-organisationens chaufför av beväpnade män i Cabo Delgado. I november förra året drabbades den franska Solidarités International-utvecklingsföreningens anställda av samma öde.

TILLBAKA TILL MOÇAMBIQUE

ICRC var senast verksam i Moçambique för tre årtionden sedan när landet var drabbat av ett långt inbördeskrig 1977–1992.

När kriget var över utbildades det lokala Röda Korset och funktionerna överläts till det. Så sker det ofta: när den akuta krisen är över är det dags att överlåta ansvaret till det lokala Röda Korset och myndigheterna. Klinikerna och fältsjukhusen överläts och lokala människor utbildas och stöds. Efter det vänder man sin blick mot en ny konflikt eller katastrof där det behövs hjälp.

För tillfället har ICRC inte planerat när organisationen skulle kunna lämna Norra Moçambique, berättar Camaroti Silva.

”Det är fortfarande svårt att säga hur länge Cabo Delgado kommer att behöva hjälp.”

Förutom lokala behov måste det även tas reda på vilka andra aktörer som är verksamma i området och sedan fundera på om Röda Korsets arbete fortfarande behövs. Före konflikten var endast några internationella utvecklingsorganisationer verksamma i Pemba: den internationella Aga Khan-utvecklingsstiftelsen, den holländska Helvetas, den danska MS och även den finska organisationen Kepa (numera Fingo), som har ett litet sidokontor i området.

I och med interna flyktingar har även antalet hjälpgivare mångdubb- lats, och på gatorna syns det bilar

Återuppbyggnaden av de hem som förstördes av konflikten återupplivar byarna och ger välbehövligt arbete.

Moçambique

- Huvudstad: Maputo
- Areal: 799 380 km²
- Befolkning: 32 420 000
- Befolkningstäthet: 40,6/km²

ICRC:s utdelning av biståndsmaterial når de hjälpbehövande på ön Matemo i provinsen Cabo Delgado.

ICRC genomförde ett vaccinprogram mot Covid i Mellersta och Norra Moçambique.

från tiotals organisationer och FN. Trots detta är hjälpbehovet mycket större än hjälpen som ges i området. Enligt FN:s samordningsbyrå för humanitära ärenden (OCHA) samlade man in endast 19 procent av pengarna som skulle ha behövts för att kunna hjälpa i Cabo Delgado.

Den största tillhandahållaren av direkt hjälp är Världslivsmedelsprogrammet WFP. Organisationen ger flyktingar kuponger på 3 600 metical (ungefär 51 euro) med hjälp av vilka de kan köpa livsmedel. Både Raimundo och Jamal har fått dessa kuponger. De tycker att kupongerna inte är tillräckligt stora, och att det inte är någon ideallösning att man endast kan köpa vissa på förhand bestämda produkter med dem.

Enligt en undersökning genomförd av ODI är det ett vanligt problem att kupongerna begränsar människans kost: man kan i princip endast köpa ris, majs, bönor och matolja med dem.

Men i stället för hjälp skulle Raimundo och Jamal egentligen vilja få något helt annat.

”Egentligen skulle jag behöva ett eget hus att bo i och en arbetsplats för att kunna försörja mig”, berättar Raimundo.

”Jag skulle vilja återvända hem, om det bara var tryggt där”, konstaterar Jamal.

I landets norra delar finns det fortfarande mycket fisk, och många återvänder dit för att prova sin fiskelycka även om det är livsfarligt.

Aldino Afonso Raimundo förlorade sin hustru, sin dotter, en av sina systrar samt vänner i stormen Idai.

Saara Parkkali såg det förändrade Moçambique

Saara Parkkali, som bott och arbetat för det internationella Röda Korset i Moçambique i flera år, återvände till Finland under sommaren 2023. Denna gång var hon i Moçambique för att stödja primärhälsovården vars bärförmåga hade satts på prov.

Saara Parkkali, sjukvårdare och expert på utvecklingssamarbete från Helsingfors, packar sin väska när en kris inträffar någonstans i världen.

Hon har arbetat för det internationella Röda Korset till exempel i Libanon och två gånger i Ukraina. I år återvände hon från Moçambique där hon arbetade som hälsodelegat skickad av Finlands Röda Kors på Röda Korsets internationella kommitté ICRC.

Enligt Parkkali var arbetet mångsidigt: man levererade läkemedel till hälsocentraler och sjukhus och strävade i allmänhet efter att förbättra hälsovårdens kvalitet. I Moçambique fungerar hälsovården lite annorlunda: oftast kommer patienten till mottagningen, får läkemedel i handen och sen är det tack och hejdå.

”Människor får nödvändigtvis inte ens veta vilken sjukdom de lider av”, berättar Parkkali.

Sådana här tillvägagångssätt strävade hon efter att ändra, och samtidigt försökte man försiktigt få personalen att ta hänsyn till hygien om det var stökigt på kliniken.

Det fanns mycket att förbättra inom den offentliga hälsovården i Moçambique redan innan den interna flyktkrisen. Under sådana här tider har de offentliga tjänsterna det svårt när resurserna knappt har ökat även om det finns flera människor som behöver dessa tjänster.

”Helt plötsligt kan det komma 10 000 människor vars hembyar har bränts ned. Sedan måste man fundera på hur man organiserar deras hälsovård”, beskriver Parkkali.

Hennes trevligaste arbetsuppgift har varit att förstärka gemenskapernas eget hälsoarbete. I många gemenskaper utbildade man lokala människor att sprida ordet och följa upp behovet av hälsovårdstjänster.

”Afrikanska gemenskaper har en mycket fin potential. Det har en stor betydelse om man lyckas uppmuntra människor att tala om corona eller kolera”, säger Parkkali.

BEHOVET ÖKADE HELA TIDEN

Samtidigt när Parkkali koncentrerade sig på primärhälsovården hade hon kollegor som koordinerade första hjälpen-utbildningar eller koncentrerade sig på mentalvårdsarbete.

Hon märkte även själv hur terroriserade och traumatiserade människor var efter att deras hembyar hade bränts ned och de hade varit tvungna att fly från sina hem.

”Jag lyfter verkligen på hatten för Moçambique för att de var så öppna för mentalvårdsarbetet. Så är det inte i alla länder.”

Under den tid som Parkkali vistades i Moçambique ökade hjälpbehovet hela tiden, eftersom våldsamheterna fortsatte och det fanns många människor i området.

Parkkalis team utvidgades från två till tio personer under ett år och ny personal rekryterades kontinuerligt.

Parkkali deltog även i hälsovårdsbranschens koordinationsmöten där moçambikierna berättade om vilka behov de har, och sedan kontrollerades det tillsammans med andra hjälpgivare vem som har möjligheter att delta i vad.

Samtidigt som behovet av humanitärt bistånd ökade såg Parkkali att det även fanns mer behov för traditionellt, långvarigt utvecklingssamarbete. Med hjälp av utvecklingssamarbetet kan man renovera sjukhus eller skolor eller stödja lokala näringar. Det är dock svårt eftersom våldsamheterna är långt ifrån över, och det är ingen idé att bygga till exempel hälsocentraler under en pågående konflikt.

”Att bygga en ny hälsocentral kräver mycket pengar, och sen kan det hända att en helt ny hälsocentral bränns ned”, berättar Parkkali.

ETT BEKANT LAND

Även om Parkkali har arbetat i många länder har Moçambique en särskild betydelse för henne. Ursprungligen bodde hon i Moçambique i flera år när hon var ung eftersom hennes föräldrar arbetade där. Redan då lärde hon sig landets huvudspråk portugisiska.

Emellanåt återvände hon till Finland, och efter gymnasiet arbetade hon ett tag på Finlands ambassad. Under åren har hon även arbetat för Finlands Röda Kors inom utveckling av hälsovården i provinsen Niassa, och hon har även arbetat i Pemba, huvudstaden för provinsen Cabo Delgado, när hon arbetade för den svenska organisationen Afrikagrupperna.

Dit återvände hon år 2022 för att arbeta för det internationella Röda Korset.

”Språkkunskaper hjälper jättemycket i detta arbete, då man inte behöver anlita en tolk hela tiden”, säger hon.

När hon har sett på Moçambique under årens lopp har hon blivit över-

raskad över hur resilienta människor är. De har fått lida av inbördeskrig, orkaner och så vidare.

”De flesta människor som jag känner har varit mycket motståndskraftiga mot allt detta.”

Människor vet dock att man skulle kunna ha det bättre, eftersom nästan alla har en mobiltelefon. Även tv finns redan i många hem. Parkkali tycker att det är otroligt att människor orkar fortsätta leva sitt vardagsliv även om nära människor dör och livet inte verkar visa sin ljusa sida.

NOGGRANNA SÄKERHETSÅTGÄRDER

Röda Korset har rätt så stränga säkerhetsbestämmelser i krisområden för att hjälparna själva inte skulle hamna i fara. I staden fick Parkkali köra bil ensam under dagtid, men till landsbygden åkte man alltid i grupp.

Parkkali har hamnat i en skrämmande situation endast en gång. Hon och några av hennes kollegor var på en arbetsresa i en annan stad ungefär tvåhundra kilometer från staden Pemba. I närheten gjordes en våldsam attack och Röda Korsets hjälpare kunde inte åka hem enligt planen. Nästa dag körde de i ett följe med några bilar och var rädda.

”Det var hemskt att se bekanta byar vars stormarknader vanligen är

NÄR HON HAR SETT PÅ MOÇAMBIQUE UNDER ÅREN HAR HON BLIVIT ÖVERRASKAD ÖVER HUR RESILIENTA MÄNNISKOR ÄR.

fulla av människor och mat. Då var de helt tomma, alla hade flytt. Det kändes fruktansvärt”, berättar Parkkali.

Människorna som ansvarar för säkerheten gjorde sitt arbete bra och höll linjen till bilen öppen hela tiden.

”De förstod att det inte kändes särskilt roligt att komma tillbaka och tog hand om oss”, säger Parkkali.

På fritiden levde hon mest i sin egen bubbla. Många tar hand om sig genom att motionera, men motionsplatserna var fortfarande stängda p.g.a. coronapandemin.

Även den bekanta staden Pemba hade förändrats under åren. Det fanns

Saara Parkkali och Inês Janfar, samt Ismail Sumail (längst fram), ICRC-kollegor i Moçambique.

mer folk i staden och även soldater och pansarfordon hade börjat synas i gatubilden. De gjorde stämningen hotfull.

”Jag hade blivit van vid det i Ukraina, men jag vet inte... på något sätt hörde det inte till Moçambique”, säger Parkkali.

Då och då bjöd hon sina gamla vänner till sitt hem för att äta middag. Sedan hennes tidigare vistelse i Pemba hade det öppnats hela två stormarknader i staden, vilket underlättade saken. Tidigare var man tvungen att köpa sin mat i små och dyra butiker, och det var brist på lite allt.

Parkkali skrattar att den sydafrikanska Shoprite-kedjan var livsviktig för henne.

Även teknologin har utvecklats: nätet fungerar i mobiltelefoner och de nära och kära som bor i Finland kan lätt nås med Whatsapp eller Messenger.

”Jag kan ringa till mamma mitt på natten och säga att jag saknar henne”, säger Parkkali.

Den viktigaste faktorn som hjälper henne att orka och må bra är dock arbetskamraterna. Med dem kunde man prata om vardagen och även svåra känslor.

”Dem skulle jag aldrig byta mot något annat, vi alla befinner oss i samma situation och har på sätt och vis blivit en familj.”

Moçambique

- Huvudstad: Maputo
- Areal: 799 380 km²
- Befolkning: 32 420 000
- Befolkningstäthet: 40,6/km²

FÖRE – UNDER – EFTER

Katastrofernas trippelspiral

Hur förbereder sig Röda Korset för katastrofer?
Hur fungerar organisationen under en katastrof?
Och hurdan eftervård behövs?

FÖRE: BEREDSKAP OCH FÖRBEREDELSE

Alla som gett ett bidrag till Finlands Röda Kors Hungerdagsinsamling stödjer katastrofberedskapen. Intäkterna från Hungerdagsinsamlingen styrs nämligen oförkortade till katastroffonden genom vilken man finansierar beredskap för och svar på katastrofer.

Röda Korsets logistikcenter i Kalkku förbereder sig varje dag genom att se till att man vid behov kan skicka hjälpmaterial eller till exempel ett helt fältsjukhus ut till världen. Röda Korsets personal och den internationella reservens beredskap upprätthålls med hjälp av riktade utbildningar. Även i Finland är man beredd på att fungera som stöd för myndigheter om en olycka eller en katastrof inträffar.

Det finns inbyggt i Finlands Röda Kors utvecklingsprogram att förstärka det nationella Röda Kors-föreningen och utveckla katastrofberedskapen genom det. Genom beredskap strävar man efter att förbättra förmågan att bemöta en olycka så att funktionsförmågan inte skulle sjunka för mycket och att återhämtningen skulle vara snabbare.

Inom utvecklingsprogram som stöder samhällshälsa förutser man hälsokatastrofer och försöker förbereda sig för dem. Ibland kan till och med så enkla saker som handtvätt

med tvål eller första hjälpen-kunskaper rädda liv.

Att förbereda sig för vissa katastrofer är svårare än för vissa andra. Plötsliga katastrofer såsom jordbävningar är svåra att förutse även om man skulle veta att de är typiska i vissa områden, dvs. områden där kontinentalplattorna möts. Man kan dock förbereda sig för jordbävningar med

ORGANISATIONER ÄR KOMPLETTERANDE AKTÖRER OCH KONCENTRERAR SIG PÅ MÄNNISKOR SOM HAMNAT UTANFÖR SKYDDSNÄTEN OCH BEFINNER SIG I DEN MEST SÅRBARA STÄLLNINGEN.

hjälp av säkerhetsplanering. Finlands Röda Kors har stött katastrofberedskapen och första hjälpen-kunskaper till exempel i skolor i Nepal. Eleverna har gjort räddningsplaner och övat på hur man söker skydd.

Det är lättare att förbereda sig för tyfoner, orkaner eller i någon utsträckning översvämningar eftersom de kan förutses med hjälp av väderinformation eller olika slags larmsystem. Filippinerna är ett av världens katastrofkänsligaste länder, och därför har man satsat på beredskapen där. I huvudstaden Manila finns ett larmsystem, och invånarna får ett textmeddelande om när en naturkatastrof närmar sig.

Förutom väderobservationer kan översvämningar förutses med hjälp

av mätstickor som installeras långsamt. När vattenytan stiger till en viss höjd varnar kvarterets eller höghusets ansvarsperson andra med hjälp av en megafon, efter vilket man evakuerar sig till inlandet eller ett orkanskydd.

Beredskap kan även handla om lageruppbyggnad. I Afghanistan vet man att vissa glesbygder blir omringade av snö under vintermånaderna. Med hjälp av Röda Korset lagras mat och redskap och mat på förhand för människor som bor i dessa områden. På detta sätt klarar man sig över det värsta.

Röda Korset är förstas inte den enda katastrofberedskapsaktören, utan det är i första hand statsmakten i varje land som ansvarar för att hjälpa sina medborgare. Organisationer är kompletterande aktörer och koncentrerar sig på människor som hamnat utanför skyddsnäten och befinner sig i den mest sårbara ställningen.

Röda Korsets kärnkompetens gällande beredskap är att öka gemenskapernas eller gruppaktörernas kapacitet exempelvis genom att bygga larmsystem som baserar sig på frivillighet. Det kan handla om att utnämna en person vars uppgift är att informera andra när vattenytan stiger för mycket, eller också kan det planeras i gemenskapens egna katastrofhjälppgrupper vilka resurser som borde utveck-

Återuppbyggnaden som följer katastrofen är samtidigt en återgång till trippelspiralens början: man har blivit visare av skadan, bygger mer hållbart, anpassar sig till verkligheten och är starkare nästa gång.

las och vilka resurser det finns att utnyttja om en katastrof inträffar.

Röda Korset har alltid varit en stark aktör i lantbruksområdena i Asien och Afrika där gemenskapsandan är stark. I urbana miljöer litar man hellre på myndigheterna.

UNDER: TRYGGANDE AV GRUNDLÄGGANDE BEHOV

ERUs, dvs. enheter för snabba insatser är Röda Korsets kronjuveler som aktiveras när en katastrof inträffar. De är Röda Korsets globala, standardiserade verktyg. Finland har

koncentrerat sig på katastrofhälsa och logistik.

Finlands Röda Kors största ERU-enhet är ett fältsjukhus som vid behov skickas ut till världen. Förutom det kan man skicka kliniker, en logistikenhet eller enstaka biståndsarbetare för att stödja Röda Korsets internationella federations (IFRC) eller kommittés (ICRC) biståndsoperationer. I praktiken byggs och upprätthålls stora hälsokliniker och sjukhus i samarbete med andra Rödakorsföreningar och lokala aktörer. Kliniker motsvarar hälsocentraler

och i samband med dem fungerar ofta mobila kliniker. Finlands Röda Kors har skickat till exempel till jordbävningensområdet i Syrien en mobil klinik som består av tre mobila enheter och erbjuder hälsovårdstjänster i provinserna Latakia.

Röda Korset strävar i princip alltid efter att svara på människors basbehov. När en stor katastrof inträffar är den första uppgiften oftast att förebygga ytterligare skador genom att rädda människor och hålla dem vid liv. Människor som förlorat sitt hem p.g.a. en översvämning, en brand eller

Lärdomar och trender

Vad har man lärt sig av katastrofhjälpen, Marko Korhonen?

KONTANTBISTÅND

Tidigare delade man enbart ut förnödenheter vid katastrofer, men nuförtiden delar man ut materiell hjälp endast i början av operationer. Kontantbistånd har blivit ett standardverktyg om det finns fungerande marknader och saker att köpa i området. Kontantbiståndet förstärker hjälpmottagare eftersom de själva får bestämma vad de och deras familj behöver. Nuförtiden företrar även finansierarna kontantbistånd, och biståndsarbetare utbildas om temat.

PSYKOSOCIALT STÖD

Man har nu insett hur viktigt det är med psykosocialt stöd. Som situationen i Ukraina har visat räcker det inte på lång sikt att trygga basbehoven, utan psykosocialt stöd är lika viktigt även för biståndsarbetarna själva. Det är viktigt att trygga ett människovärdigt liv även mitt i en katastrof.

PGI = SKYDD, JÄMLIKHET, DELAKTIGHET

Även om Röda Korset strävar efter att hjälpa dem som befinner sig i den mest sårbara ställningen realiserar likabehandlingen av hjälpmottagare inte alltid. Därför ska man systematiskt planera hur man skulle kunna ta hänsyn till exempelvis funktionsnedsatta och alla kön samt deras behov. I stället för tankesättet ”en storlek passar alla” funderar man på hur man skulle kunna nå alla människor som befinner sig i den mest sårbara ställningen.

DIGITALISERING

På fältsjukhuset brukade man tidigare skriva allt på papper för hand, men nuförtiden görs registreringar med hjälp av digitala verktyg. Förändringen har varit mycket snabb och ökar utbildningsbehovet hos reserven. När det gäller katastrofarbetet innebär digitaliseringen att informations-spridningen försnabbas och utvidgas. Medier och sociala medier delar information om katastrofer snabbare än aldrig förr.

exempelvis ett krig ska tas till en trygg plats. De ska erbjudas vatten, mat och någon typ av skydd över huvudet. När man har kommit över det värsta ska man så småningom börja tänka på psykiskt välbefinnande, dvs. erbjuda psykosocialt stöd.

När en katastrof inträffar har beredskapen en mycket stor betydelse, eftersom Röda Korset då kan utnyttja de resurser som varje land har, människornas kompetens och gemenskapernas beredskap. Utan beredskap är räddningsarbetet som kommer utifrån mycket långsamt och dyrt.

EFTER: STÖD FÖR ÅTERHÄMTNING

Efter katastrofens akutskede börjar en längre återhämtningsprocess. Människor återvänder till sina hem eller näringar för att undersöka skadorna som katastrofen orsakat. Röda Korset stöder till exempel reparation av skadade vattensystem så att man kan sluta anlita tillfälliga lösningar. En kan ha förlorat sina fönster, en annan sitt tak och en tredje har problem med sin kloakbrunn. Man strävar efter att svara på individuella problem genom att erbjuda människor material eller pengar för att kunna köpa material och verktyg.

Röda Korset stöder även reparation av infrastrukturen och människors levnadsförhållanden. En fiskare kan ha förlorat sin båt, men tack vare ett omskolningsprogram blir hen snickare.

Jordbrukare kan erbjudas verktyg och entreprenörskap kan stödjas genom en startpeng. Av en sådan här biståndsform har man fått både goda och dåliga erfarenheter, men den har hjälpt människor som upplevt en katastrof att klara sig vidare och erbjudit något meningsfullt att göra.

När operationen kan avslutas för Finlands Röda Kors del gör man en utvärdering av varje operation. Den kan genomföras av en utomstående aktör, men i synnerhet vid mindre operationer använder man ofta en egen delegatreserv som känner till Röda Korset. Utvärderingen görs med hjälp av t.ex. enkätundersökningar, enligt möjligheterna på platsen.

Under resan samlar man in lärdomar om de olika skedena av en katastrof. Då vet man vad man ska förbereda sig för, i synnerhet när det gäller återkommande katastrofer. Lärdomar om hur man ska agera i en operation samlas även snabbt in genom kontinuerlig uppföljning och internationellt informationsbyte.

Röda Korset har också ett självbedömningsverktyg, Trends for effective response, med hjälp av vilket man kan skapa en utvecklingsplan om hur organisationens egen beredskap skulle kunna utvecklas.

För artikeln har det intervjuats Finlands Röda Kors chef för internationella katastrofhjälpen Marko Korhonen.

FRK:s chef för den internationella katastrofhjälpen Marko Korhonen i Filippinerna år 2013.

Lärdomar från Filippinerna

Marko Korhonen, Finlands Röda Kors chef för internationella katastrofhjälpen, arbetade som områdesrepresentant för Asien 2012–2015. I denna tidsperiod ingår många olika katastrofer från Nepal till Afghanistan, men den största operationen inleddes efter att tyfonen Haiyan hade härjat i Filippinerna.

Tyfoner, översvämningar, jordbävningar och en väpnad konflikt. Dessa hör till vardagen i öriket Filippinerna som blir utsatt för en tropisk storm ungefär 20 gånger om året.

”Kulturellt och historiskt sett är Filippinerna ganska väl förberedda för tyfoner. Man skulle kunna säga att människor vet hur man förbereder sig för naturkatastrofer redan från födseln”, säger Korhonen.

I Filippinerna vet man att orkan- och tyfonsäsongen alltid börjar efter sommaren. Man förbereder sig för den med larmsystem samt genom att bygga orkanskydd och hus som är orkantåliga. ”Jag har även sett sådana hus vars tak kan placeras snett när orkanen kommer”, berättar Korhonen.

Alla har dock inte råd med sådant här, utan många måste bo i lättbyggda hus i riskområden för översvämningar. ”Det är tyvärr alltid så att de som lider mest av katastrofer är de som redan befinner sig i en sårbar ställning”, konstaterar Korhonen.

ORKANEN HAIYAN

Även om människorna verkar ha beredskapen i blodet behövs det ändå aktörer som Röda Korset. När Haiyan, den kraftigaste tyfonen i historien slog till i november 2013 var Röda Korset i Filippinerna redo att hjälpa. Katastrofberedskapsarbetet visade sig ha lyckats: antalet skadade och döda var relativt litet. Egendom och näringar skadades värst.

Korhonen ledde Finlands Röda Kors lyckade katastrofberedskapsprogram i Aclan. ”När en orkan rör sig över land förlorar den ofta sin kraft. Men när den kommer till kustområdet är den ändå fortfarande mycket kraftig”, förklarar Korhonen. Han blev även överraskad över hur kraftigt vattenytan steg efter orkanen.

”Vattenytan kan helt plötsligt stiga tiotals meter, vilket leder till en plötslig översvämning.”

Berättelser om hur människor hade lyckats rädda sina liv liknade scener ur actionfilmer. Efter Haiyan var Korhonen på ön Aclan och inter-

vjuade människor som hade blivit instängda i en skola. ”De hade inte hunnit ut genom dörren när vattenytan steg. De hade blivit instängda i en liten luftficka mellan takbalkarna och taket och räddat sig därifrån.”

TRYGGA NÄRINGAR

Röda Korset erbjöd människor som lidit skada mat, dryck och tillfälligt skydd. Eftersom de materiella skadorna var omfattande var återuppbyggnaden en stor satsning. ”Människor hade byggt hus på sina tomter väldigt nära stranden”, berättar Korhonen. Efter orkanerna kan staten göra byggreglerna strängare, vilket innebär att husen måste byggas om längre bort från stranden. Invånarna själva deltog i byggarbetet och en del omskolade sig till ett nytt yrke inom byggbranschen.

”Fiskare befann sig kanske i den mest sårbara ställningen eftersom många av dem förlorade sina båtar”, berättar Korhonen. Man strävade efter att få tillbaka båtar eller reparera dem, men ibland erbjöds fiskare omskolning. ”Det är förstås alltid lättast om en människa får idka sitt eget yrke.”

HELA VÄRLDENS BLICKAR RIKTADES MOT FILIPPINERNA

Enligt Korhonen fanns det många lyckliga slumpar i Haiyan-operationen. ”Av någon anledning blev resten av världen väldigt intresserad av den. Det har ju funnits liknande operationer förut, men denna stöddes mycket av till och med USA och Kina. Även Finland stödde operationen bra.”

I samband med Haiyan-operationen såg beredskapsexperten hur viktigt det är med beredskap. ”Beredskap är lite som att köpa en försäkring; ibland betalar man för något som inte behövs och ibland behöver man ännu mer.” Enligt Korhonen borde Röda Korsets beredskap inte handla om att man förbereder sig för en viss katastrof, utan att Röda Korset kan producera vissa tjänster för att hjälpa människor i en nödsituation.”

Nicolas Verdy från Röda Korset i Kanada (till vänster) och Juan Reyes från Finlands Röda Kors går igenom sista minutens checklista innan Nhamatandas kolerasklinik öppnas som en del av cyklonen Idais eftervårdsoperation.

I Tadzjikistan förebyggs smittsamma sjukdomar med hjälp av frivilliga

Hur kan man förebygga smittsamma sjukdomar på landsbygden där det finns få professionella inom hälsovården och rent vatten endast för några få? I Tadzjikistan, det fattigaste landet i Mellersta Asien sprider frivilliga hälsokunskap i grannskap och skolor. I Rasht-dalen utförs arbetet med stöd från Näsdagen-insamlingen.

Alla lider av bristen på rent vatten. "Vatten är världens viktigaste sak", konstaterar mormödrarna Zuhro Rustamoba, Mahfirat Pirakova och Mailon Podova. Även om kvinnornas ställning

ofta är svår på landsbygden har dessa Röda Halvmånens frivilliga fått fram förändring i sin by.

Tillsammans med andra frivilliga städar kvinnorna byns vattendike från skräp varje vecka och ser till att hus-

Byborna städar vattendiken från skräp varje vecka. Zuhro Rustamoba sopar med en kvast.

djur håller sig borta från vattnet. Vattnet som strömmar i diket används i köket, och en del är även tvungna att använda samma vatten som dricksvatten eftersom vattnet från pumpen inte räcker till för alla. Vill man lagra vatten måste det hämtas någon annanstans.

Kvinnorna har även delat ut information till sina grannar. De har lärt dem hur vattnet ska kokas och låtas stå, när man ska tvätta händerna samt hur man ska sköta sina kor och

laga mat på det sättet att smittsamma sjukdomar inte kan sprida sig från husdjur eller insekter till människor.

Tack vare de frivilligas ihärdiga arbete har bland annat antalet hepatitmittor börjat sjunka.

När Nigina Safarova ser Sharifjohn Safarov komma tillbaka hem börjar hon berömma honom: "Du räddade mitt liv!"

Nigina fick allvarlig coronasjukdom när epidemin spred sig i byn Kitrok. Sharifjohn fungerade som både sjukvårdare på hälsostationen och frivillig inom Röda Halvmånen tillsammans med en annan frivillig, Aboluvali Hakimov.

"En dag var jag i trädgården när jag plötsligt började må jätteilla. Jag blev medvetslös. Min son lyfte upp mig och tog mig in", berättar Nigina.

"Jag minns att min släkting gav mig mat. Jag hade ingen matlust och kunde inte heller sova.

Jag minns inte hur många dagar

Innan flickorna fick sitt eget badrum fick Samira gå till mormor för att byta sin binda.

Nigina Safarova (till höger) anser att Sharifjohn Safarov räddade hennes liv.

innebär detta bättre framgång i skolan: när man är frisk kan man komma till skolan.

I den 15-åriga Aminas skola i Rasht-dalen finns nu tillgång till rent vatten.

"Vi har två platser där man kan tvätta sina händer, en för yngre och en för äldre elever. Vattnet är rent:

VI HAR AVRÄTT MÄNNISKOR FRÅN ATT KÖPA MJÖLK-PRODUKTER FRÅN BASAREN. VI REKOMMENDERAR ÄVEN ATT KOKA MJÖLKEN I MINST EN HALVTIMME.

det tog, men dessa två män gav mig läkemedel och lät mig ligga i dropp. När det blev mycket svårt att andas blev jag tagen till hälsostationen där jag fick syrgas.

Efter det var jag hela tiden nästan medvetslös. I ungefär tre månader var dessa två män vid min sida varje dag. Tusen tack till dessa män som stannade hos mig varje dag och natt."

Röda Halvmånen i Tadzjikistan har förbättrat skolelevernas möjligheter att ta hand om sin hygien under skoldagen. För många

Tadzjikistan

- Huvudstad: Dushanbe
- Areal: 141 400 km²
- Befolkning: 10 147 000
- Befolkningsstäthet: 71,8/km²

flickorna kan använda det för att ta hand om sin hygien under mensen och vattnet kan även drickas."

I synnerhet har ett eget badrum förbättrat flickornas ställning: de har nu möjlighet att tvätta sig och byta binda.

"Tack vare badrummet har vi nu färre smittsamma sjukdomar. Tidigare var man tvungen att gå till mormors hus för att byta binda, men nu kan vi göra det i skolan", säger Amina glatt.

Brucellos som kan överföras från djur till människor orsakar oro på landsbygden i

Tadzjikistan. Shahlo Afgonova från Tajikabad delar ut information om förebyggande av smittsamma sjukdomar till hemmen.

"Brucellosfall uppstår i synnerhet i glesbygden. Kvinnor och unga flickor befinner sig i den mest sårbara ställningen eftersom de ansvarar för hushållsarbeten: de tar hand om djuren och trädgården", berättar Afgonova.

"På fredagar ordnas en basar där man säljer djur och mjölkprodukter. Människor äter produkter vars kvalitet inte har granskats. En annan orsak till brucellosfall är ladugårdar som ligger för nära bostadshus och som inte städas tillräckligt bra.

Vi har avrått människor från att köpa mjölkprodukter från basaren. Vi rekommenderar även att koka mjölken i minst en halvtimme samt

steka eller koka köttprodukter ordentligt innan man äter dem."

Som exempel berättar Afgonova hur hon besökte ett hem där det hade skaffats en ny ko. Man använde okokt mjölk för att laga smör.

"Efter en månad klagade mamman att hon har ont i huvudet och värk i knäna och benen. Jag hjälpte henne till hälsostationen. Där togs det ett prov som skickades till Dushanbe. Det visade sig att mamman hade brucellos."

Hela familjen hade blivit sjuk och kon fick avlivas. Familjen fick vård och alla mår nu bättre.

Shahlo Afgonova delar ut information om smittsamma sjukdomar.

VAD HÄNDER EFTER
ATT DAMMET LAGT
SIG EFTER EN
KATASTROF?

LYSSNA PÅ
ERFARENHETER OCH
SAMLA INFORMATION

SAMLA IHOP AKTÖRERNAS
ERFARENHETER OCH LÄR
DIG AV DEM

INGEN ÅTERUPPBYGGNAD
I RISKOMRÅDET

HJÄLP OCH TERAPI FÖR
DEM SOM KLARAT SIG

STÖD FÖR GEMENSKAPER
FÖR ATT FÖLJA BYGGGREGLER
FÖR KATASTROFTÅLIGA
BYGGNADER

FYLLA PÅ NÖDLAGER

REPARATION,
FÖRSTÄRKNING OCH
UNDERHÅLL AV
INFRASTRUKTUREN

RÄDDNINGSÖVNINGAR

UTARBETANDE AV
RÄDDNINGSPÄNOR

TRYGGANDE AV
TILLGÅNGEN TILL ENERGI
GENOM DIVERSIFIERING

EVAKUERINGSÖVNINGAR

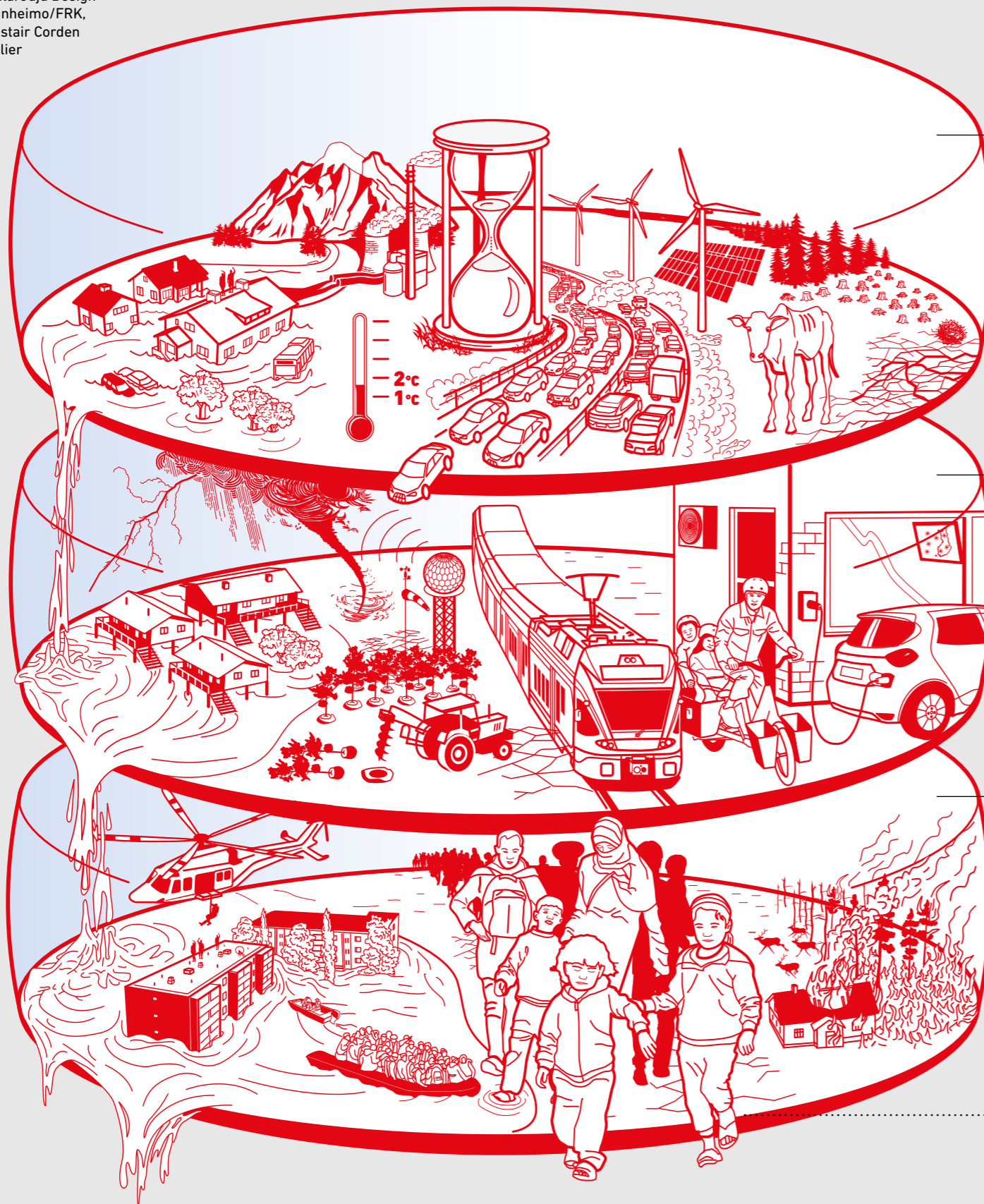
UTBILDNING AV MÄNNISKOR
FÖR NÖDSITUATIONER

UTVECKLING AV
VARNINGSSYSTEM

REDO FÖR DEN NÄSTA
KATASTROFEN!

FÖRSTÄRKNING
AV INFORMATIONSNÄT

1-2-3-konceptet och text:
Pekka Reinikainen.
Grafik: Jussi Latvala/Juju Design
Foton: Maiju Pohjanheimo/FRK,
Karsten Wurth, Alistair Corden
och Chris LeBoutillier
på Unsplash

1. NIVÅ

VAD VISAR
TERMOMETERN?

2. NIVÅ

BEREDSKAP
FÖRBEREDELSE
ANPASSNING

3. NIVÅ

SVARA PÅ
RISKERNA SOM
FÖRVERKLIGAS

DEN KRITISKA TRÖSKELN

EVENTUELL
OKONTROLLERAD
HUMANITÄR NÖD

KLIMAT- FÖRÄNDRINGAR 1-2-3

Som enklast är det möjligt att sammanfatta klimatförändringen och dess påverkningar till tre helheter.

DEN FÖRSTA NIVÅN

på nivå nummer ett i den bifogade grafiken handlar det i grund och botten om vad termometern visar.

På denna nivå försöker man vända nedåt växthusgasutsläppen, bland annat koldioxidutsläppen, så mycket som möjligt och sträva efter att de till slut blir negativa. Negativa utsläpp innebär att man till och med lyckas minska andelen skadliga gaser i at-

Genom att ta hänsyn till hur vi rör oss från ett ställe till ett annat, transporter, produktionssätt inom industrin och ett antal andra saker stävar man efter att åtminstone hålla temperaturerna på behagliga nivåer.

Termometern är ett enkelt sätt att mäta hur bra vi lyckats med målen på den första nivån. Ju bättre vi lyckas, desto färre följer av stigande temperaturer droppar in på den andra

JU BÄTTRE VI LYCKAS, DESTO FÄRRE FÖLJDER AV STIGANDE TEMPERATURER DROPPAR IN FRÅN DEN FÖRSTA NIVÅN PÅ DEN ANDRA NIVÅN.

mosfären i stället för att endast hålla styr på dem.

Man försöker nå målet genom att till exempel sluta använda kolväte som bränsle i energiproduktionen och övergå till förnybara energikällor. Att kunna uppnå målen kräver att vi ändrar vårt levnadssätt bland annat gällande matproduktion och konsumtion.

nivån. Omvänt: ju sämre vi presterar, desto mer problem har vi på den andra nivån.

Under klimatkonferensen i Paris 2015 bestämdes att målet för nivå ett skulle vara att begränsa uppvärmningen till högst 1,5 °C. Enligt aktuella uppgifter kommer man inte uppnå detta mål. Om vi fortsätter på samma sätt som vi har gjort hittills ligger ni-

vån på klart över 2 °C fram till sekel-slutet.

Enligt den mellanstatliga klimatpanelen IPCC kan temperaturerna stiga med till och med 4,3 °C fram till 2100, om utsläppen inte begränsas snabbt överallt i världen. En sådan framtid skulle redan utgöra ett hot mot livet på jordklotet.

Enligt aktuella uppgifter kommer en enorm mängd allvarliga problem, följer av klimatförändringar, att överföras från nivå ett till nivå två.

DEN ANDRA NIVÅN,

dvs. nivå två i grafiken, omfattar följande aspekter: beredskap, förberedelse och anpassning. Målet med nivå två är att kunna hindra eller motverka majoriteten av följderna av klimatförändringen. Med anpassning strävar man efter att hindra förverkligande följer från att omvandlas till kritiska katastrofer.

Det finns myriader av direkta och indirekta följer av klimatförändringen på nivå två. De tydligaste gäller extrema temperaturer, stormar, kraftiga regn, torka, smältande glaciärer, stigande havsnivå, ändringar i matproduktionen, tillräcklighet av sötvatten, dubbelriktade påverkningar av biologisk mångfald och hälsoeffekter.

Den andra nivån är för sin del en avgörande viktig del av klimatförändringsarbetet. Ju sämre man lyckas på nivå ett, desto viktigare blir arbetet på nivå två.

Ju mer problem som överförs från nivå ett till nivå två, desto mer behö-

Att använda förnybara energikällor i stället för kolväten är en nyckel till framgången på 1-2-3-konceptets första nivå.

Att förbereda sig för och anpassa sig till översvämningar kan bland annat innebära detta.

ver man satsa på beredskapen, förberedelsen och anpassningen.

Den internationella Röda Kors- och Rödhalmånefederationen har en ökande roll att försäkra att ge-

MED ANPASSNING STRÄVAR MAN EFTER ATT HINDRA FÖRVERKLIGANDE FÖLJDER FRÅN ATT OMVANDLAS TILL KRITISKA KATASTROFER.

menskaper som är utsatta för katastrofer klarar av de utmaningar som de stöter på så bra som möjligt.

DEN TREDJE NIVÅN

får sedan bära allt som den andra nivån inte lyckas med.

Nivå tre i grafiken omfattar åtgärderna med hjälp av vilka man svarar

på de risker som förverkligas. Det är den nivå som befinner sig i kärnan av Röda Korsets och Röda Halvmånens traditionella verksamhetsfält: på denna nivå behandlas katastrofer och deras följer.

På den tredje nivån stöter vi på plötsliga översvämningar, matbrist, orkaner och förluster av bosättningsområden och miljöer som möjliggör livet. En viss händelse, såsom tvister om tillgången till sötvatten kan leda till våldsamma protester, konflikter eller till och med krig.

Resurserna på den tredje nivån behövs ytterligare för att sköta katastrofer, såsom jordbävningar, även om de inte direkt har något att göra med klimatförändringen.

Det är viktigt att förstå att hoppet om att få situationen under kontroll

slutar på nivå nummer tre. Om resurserna på den tredje nivån inte räcker till att lösa de problem som överförs från den första nivån till den andra och från den andra till den tredje, är det redan fråga om en okontrollerad humanitär kris av något slag.

Europa, och vi finländare med det, fick försmak av en okontrollerad

humanitär kris år 2015. Då vandrade en miljon flyktingar, huvudsakligen från Syrien, Irak och Afghanistan, helt plötsligt och nästan oförhindrat genom Europa. Drygt 30 000 av dem kom till Finland.

Orsaken till denna folkvandring var i synnerhet den yttersta hopplösheten hos dem som flytt inbördeskriget i Syrien. När folkvandringen hade kommit igång ökade antalet flyktingar från dag till dag tills det slutligen var sammanlagt en miljon människor som kommit till Europa. I dag, åtta år senare, har Europa fortfarande inte kunnat komma över chocken som detta händelseförlopp orsakade.

Om mänskligheten till slut misslyckas på alla de tre nivåer av klimatförändringen kan resultatet likna 2015 års humanitära kris multiplicerad med ett hundra, eller till och med ett tusen. Det kan hända att hundratals miljoner eller till och med en miljard människor måste hitta en ny levnadsmiljö på grund av de grymma följderna av klimatförändringar.

Vi klarar nödvändigtvis inte av ett misslyckande av denna skala.

Därför är det viktigt att resursera alla de tre nivåerna så bra som möjligt.

Om man misslyckas så grovt på nivå ett som de nutida prognoserna förutser räcker resurserna på nivå två nödvändigtvis inte alls för att hindra

RESULTATET KAN LIKNA 2015 ÅRS HUMANITÄRA KRIS MULTIPLICERAD MED ETT HUNDRA, ELLER TILL OCH MED ETT TUSEN.

eller lindra allt, och det blir omöjligt att anpassa sig till verkligheten.

År 2021 styrdes endast 7 % av den globala klimatfinansieringen till beredskapen. Finansieringsunderskottet var 85 % och situationen har inte förbättrats väsentligt. Om det fortsätter på det här sättet blir kraven som sätts på nivå tre om förmågan att sköta realiserande katastrofer helt otillräckliga.

Tillsvidare har man under de åren som statistikförts inte lyckats få

På 1-2-3-konceptets tredje nivå kämpar man med massiva katastrofer, såsom skogsbränder.

tillräcklig finansiering för att sköta humanitära kriser. Den humanitära finansieringen täcker för tillfället ungefär hälften av det uppskattade behovet.

Antalet flyktingar har ständigt ökat i världen under de senaste åren och är redan klart över 100 miljoner.

Världen klarar inte heller nu av att ta hand om följderna av konflikter och naturkatastrofer.

För att vi ska kunna klara av framtidens avsevärt ökande behov måste alla de tre stegen i detta 1-2-3-koncept förses med resurser som finns på gränsen av våra globala resurser.

Länder som Finland spelar en nyckelroll som är större än sin storlek i detta.

Det finns inget fungerande alternativ.

Att sluta använda kolväte är ytterst lönsamt

Forskare på Stanfords universitet har beräknat att det skulle vara både önskevärt och även möjligt att sluta använda olja, gas och kol fram till 2050.

Att ersätta dessa avgiftsbelagda energiråvaror med råvaror från vind, vatten och sol skulle kräva investeringar på 64 biljoner amerikanska dollar i ny teknologi, men skulle efter det spara 11 biljoner amerikanska dollar varje år.

Efter övergången skulle man inte behöva betala ett enda cent för olja, gas eller kol. Vind, vatten och sol är gratis, det är bara tekniken med hjälp av vilken de kan utnyttjas som förutsätter investeringar.

Investeringen skulle kunna amorteras på sex år, efter vilket världsekonomin årligen skulle få en vitamininjektion på 11 biljoner amerikanska dollar.

Enligt beräkningar som forskare på Stanfords universitet har gjort är det ytterst lönsamt att bli av med kolväte. Utmärkta verktyg finns alltså tillgängliga för nivå ett bara de tas i bruk.

Torka och fattigdom plågar människor i Eswatini

Röda Korsets kontantbistånd hjälper familjer att klara sig

Eswatini, tidigare kallat Swaziland, är ett konungarike med 1,2 miljoner invånare i Södra Afrika, mellan Moçambique och Sydafrika. Precis som i närområdena lider man av en allvarlig och förlängd livsmedelsförsörjningskris som började redan 2015. Den torka, oregelbundna nederbörd och översvämningar som orsakats av fenomenet El Niño, har förvärrats av klimatförändringen och skadat skördesäsongen år efter år.

Matproduktionen har lidit i hela Eswatini, men situationen är särskilt allvarlig i provinserna Shiselweni och Lubombo. Krisen blir ännu värre på

Momsa och Ncobile utanför sitt hem. Ncobile har en skål majsmjöl i handen.

grund av att över 70 % av befolkningen i Eswatini försörjer sig antingen direkt eller indirekt på jordbruk.

Finlands Röda Kors har med hjälp av utrikesministeriet i Finland stött ett projekt inom vilket det har delats ut kontantbistånd till ungefär 24 000 människor i Eswatini.

EN ENSAMSTÅENDE MAMMA TILL FEM BARN KLARAR SIG MED HJÄLP AV RÖDA KORSET

Momsa Mhlanga, 55 år, är en av hjälpmottagarna. Hon är ensamstående mamma till fem barn. Endast dottern Ncobile Dlamini, 34, är hemma just nu. De övriga barnen är i skolan eller söker arbete.

”Det är trångt när alla är hemma”, konstaterar Momsa. Familjen bor i ett hus där det finns endast ett rum. ”När min 18-åriga son är hemma måste han övernatta hos våra grannar. Han är nu i Sydafrika för att söka jobb.”

Momsa och Ncobile lagar majsgröt. Den är en mycket vanlig måltid i Eswatini, men särskilt näringsrik är den inte. ”Vi äter majsgröt nästan varje dag, precis som majoriteten av människorna här”, berättar Momsa.

Denna gång kryddar de majsgröten med blad från okra. ”De är en bra birätt till gröten. Okra ger maten mer smak och näringsämnen”, berättar Momsa.

Majsen har Momsa köpt med hjälp av kontantbiståndet. Hon har fått ett kontantbistånd på drygt 40 euro sex gånger. Momsas hembygd är fattig och torkan försvårar jordbruket.

”Röda Korsets bistånd har en stor betydelse för oss. Odling är en osäker

näring p.g.a. torka och värmeböljor. Vissa lyckas, vissa inte. Med hjälp av Röda Korsets bistånd kan jag nu försörja min familj”, säger Momsa.

”Jag har använt pengarna till mat. Förutom majs har vi köpt till exempel potatis, morötter, salt och socker.”

EL MED HJÄLP AV KONTANTBISTÅND

Den 25-åriga unga kvinnan Gugu Hlanze är familjens överhuvud trots sin unga ålder: hon har tagit hand om sina syskon sedan hennes föräldrar dog. Gugu var då minderårig. Gugu är det äldsta av syskonen. De övriga familjemedlemmarna är den 22-åriga Thembekile, den 17-åriga Noncedo och den 15-åriga Gift. Det nyaste tillägget till familjen är Thembekiles barn, den 11 månader gamla Melokuhle.

Även Gugus familj har fått kontantbistånd från Röda Korset. Precis som Momsa har även de använt biståndet till mat, såsom majs, matolja och bönor. De har också odlat egna kulturväxter, såsom majs, vattenmelon och pumpor. Det som gör familjen särskilt glad är dock elljuset som lyser inne i huset.

”Vi använder inte el när vi lagar mat, vi sparar den för familjetiden. När solen gått ned slår vi på ljuset, diskuterar och berättar vitsar för varandra”, berättar Gugu och ler.

KONTANTBISTÅNDET HÅLLER FARFADERN OCH BARNBARNEN FRISKA

Marulaträdet är en uppskattad näringskälla i Eswatini. Marulaträd växer

Eswatini

- Huvudstad: Mbabane (administrativ) Lobamba (lagstiftande)
- Areal: 17 364 km²
- Befolkning: 1 142 000
- Befolkningstäthet: 65,8/km²

vilt endast på slättlandet i Afrika söder om Ekvatorn. En gång om året producerar marulaträdet frukter som blir gula när de mognar och innehåller mycket C-vitamin, protein och hälsosamma oljor. Marulaträdet är även känt för att den söta doften som kommer från mognande frukter lockar afrikanska elefanter även från fjärran.

Under detta träd sitter dock bara Simon Maphalala, farfar till sex barnbarn. Han sitter i en rullstol som sett sina bästa dagar och skalar marulafrukt. Han sorterar de olika delarna av frukten i tre olika hinkar. Senare ska han göra saft av dem.

Även Simon har fått kontantbistånd från Röda Korset. Med pengarna har han skaffat livsmedel. ”Detta är ett mycket fattigt område. Tack vare kontantbiståndet har jag kunnat ta hand om mig själv och mina barnbarn som bor hos mig”, berättar Simon.

”Vi har varit friska eftersom vi har haft tillräckligt mycket mat. Jag har köpt till exempel majs, matolja och te. Utan kontantbistånd skulle jag inte ha råd till något av dessa”, konstaterar Simon.

KONTANTBISTÅNDET ÄR VÄRT SIN VIKT I GULD

Kontantbistånd har använts i Röda Korsets operationer i nästan tio år.

”Kontantbiståndet ger människorna möjligheten att fatta självständiga beslut. De kan själva bestämma

hur de använder pengarna – de vet ju själva vad de behöver mest”, berättar Jouko Ala-Outinen, Finlands Röda Kors landsrepresentant i Eswatini.

När man ger kontantbistånd förstår man att behoven som människor har kan vara mycket varierande även om de skulle bo i samma område och i samma förhållanden. Kontantbiståndet stöder även den lokala ekonomin: när man köper lokala produkter eller tjänster gynnar man den lokala marknaden och ekonomin.

Kontantbiståndet är dock ingen mirakelmedicin, påminner Ala-Outinen. ”Ibland kan man inte ens ge

Familjen Hlanze från vänster till höger: Gugu, Noncedo, Gift, Thembekile och lilla Melokuhle.

Simon skalar marulafrukt i sin trädgård.

något kontantbistånd. Om landets ekonomi inte fungerar kan människor inte heller använda sitt kontantbistånd. Det kan också hända att hjälpmottagarna hellre vill ha nyttigheter och tjänster, och vi måste förstås respektera detta önskemål”, berättar Ala-Outinen.

Det finns också många andra saker att ta hänsyn till innan man kan börja dela ut kontantbistånd. Det lokala Röda Korset eller den lokala Röda Halvmånen måste vara villiga och redo att använda kontantbistånd som hjälpform. Det är också viktigt att lokala myndigheter accepterar att det delas ut kontantbistånd. De tekniska resurserna ska vara under kontroll, redo att användas och i ordning: experter, logistik, registrering av hjälpmottagare samt datahantering och -skydd.

”I Eswatini har vi använt mobila pengar lyckat i redan sju år. Röda Korset i Eswatini är en stark nationell förening som redan har erfarenhet av organisering av kontantbistånd. Mobila pengar är en enkel hjälpform eftersom nästan alla har en billig telefon med hjälp av vilken man kan ta emot sitt bidrag. Mobila pengar är ett mycket bra alternativ till bankkonton”, konstaterar Ala-Outinen.

Bedömning är nyckeln till framgången

– vad jordbävningen i Syrien har lärt oss

Johanna Arvo, Finlands Röda Kors koordinatör för katastrofoperationer ledde ett internationellt bedömningsteam i Syrien strax efter jordbävningen i februari 2023. Hon skrev dagbok om sin utstationering.

MÅNDAG 6.2.2023

Jag sitter vid frukostbordet och bläddrar i nyheterna. På efternatten har det hänt en katastrofal jordbävning i Turkiet. Den har orsakat skador även i Syrien. Jag skickar genast länken till nyheten till mina kollegor via vår Whatsapp-grupp. Klockan är 7 och det pågår redan en ivrig diskussion mellan min chef och en logistikerkollega.

Snart anmäler Röda Halvmånen i Turkiet att de behöver nödjälp. Vi väntar på om Syrien anmäler detsamma. Vi vet inte vilken typ av hjälp som behövs, men vi vet vad vi har att erbjuda. Jag börjar med lagerkartläggningen för Röda Korsets klinik och vi förbereder oss för att ge finansiellt stöd, material eller personal.

Mer information droppar in under dagen via både officiella och inofficiella kanaler. Min chef, min logistiker-

kollega och jag har arbetat länge med dessa saker och har bekanta överallt i världen, även i Turkiet och Syrien.

Läget i Syrien är speciellt bekymrande. Landet är svagt efter konflikten som pågått i 12 år och behovet för humanitär hjälp är fortfarande enormt. Förutom detta ligger det värst skadade området i nordvästra Syrien. Inte ens Röda Korset eller Röda Halvmånen har tillgång till området.

Under dagen får vi höra om stora efterskalv.

TORS DAG 9.2

Röda Korsets internationella federation (IFRC) har kallat ett bedömningsteam till Syrien för att kartlägga läget inom hälsovården och andra behov. Vi håller ett distansmöte under ledning av IFRC tillsammans med representanter från Norge, Kanada, Japan och Tyskland och föreslår hur

teamet skulle kunna bli sammansatt. De nationella föreningarna i dessa länder har fältsjukhus i sin sortiment av katastrofverktyg och beredskap att svara på det eventuella behovet. Jag blir vald till bedömningsteamets ledare och påbörjar de praktiska förberedelserna för att kunna åka till Syrien.

MÅNDAG 13.2

Jag flyger till Libanon med den finska teknikern Janne. Nästa dag fortsätter vi över gränsen till Syrien med bil. Med hjälp av nätkällor kartlägger jag kontinuerligt vad som egentligen har hänt och vilket läget var i landet före jordbävningen, vilken typ av verksamhet det syriska Röda Halvmånen (SARC) hade före jordbävningen och vilka resurser och hurdan kompetens de har.

TIS DAG 14.2

I huvudstaden Damaskus fortsätter jag kartläggningsarbetet genom att diskutera med SARC:s representanter. Organisationen är en stark aktör i sitt land, men det långvariga hjälpbehovet har minskat på resurserna.

IFRC har en stark representation i Damaskus och stöder SARC:s verksamhet. Vi diskuterar helhetsbilden och gör scenarier om hurdana behov vi skulle kunna svara på gällande hälsovården. Vi funderar på hur man skulle kunna koppla ihop hjälpen med existerande projekt och andra organisationer som är verksamma i landet, t.ex. Läkare utan gränser och Unicef. Koordination är viktig och kartläggningen en väsentlig del av förberedningen för fältresan i morgon.

De första räddarna inledde arbetet redan tio minuter efter jordbävningen. Här gräver man fram en överlevande i Hamah i Syrien.

ONSDAG 15.2

Hela teamet har äntligen anlänt till Damaskus och vi kan fortsätta vår resa till Aleppo. Vårt team består av mig, teknikern Janne samt två erfarna läkare från Kanada och Norge. Den femte teammedlemmen är en norsk sjukvårdare som tyvärr inte hinner få ett resetillstånd utanför Damaskus. Sjukvårdaren får stanna på hotellet och kartlägga läget i det syriska hälsovårdssystemet, bland annat vaccinationsomfattningen.

Den kanadensiska läkaren Ayham kommer ursprungligen från Syrien. Ayhams språkkunskaper och goda nätverk kommer att visa sig vara värda sin vikt i guld under de kommande dagarna. Under resan tar Ayham kontakt med många av sina bekanta

och försöker ordna ett möte mellan oss och de lokala representanterna för WHO och hälsovårdsministeriet, SARC:s lokala chefer och människor som utför räddningsarbeten ute på fältet.

Det tar ungefär åtta timmar att åka till Aleppo med bil, så vi har gott om tid att lära känna varandra. Vi tar en tupplur i tur och ordning på grund av tidsskillnaden och kort nattssömn.

TORS DAG 16.2

Dagen börjar med en snabb frukost och arbetsfördelning. Eftersom vi bara har en bil åker vi tillsammans till samma ställen. Vi kommer överens om att var och en av oss gör anteckningar som vi gör en sammanfattning

av för rapporten och rekommendationer senare på kvällen.

SARC:s lokala ledning tar hjärtligt emot oss. Vi hör lägesrapporter från ansvarspersoner för flera olika sektorer. Efter besöket besöker vi ett barnsjukhus som SARC upprätthåller. De två översta våningarna har tydligen skadats redan tidigare. Personalen vågar inte arbeta där.

Sjukhuset fungerar ändå fortfarande och man arbetar på de nedre våningarna. Sjukhusets representanter önskar ny utrustning eller finansiell hjälp. Jag märker att det redan finns ett antal donerade saker i sjukhuset. En del av dem ser övergivna ut. Jag funderar på att man alltid borde säkerställa att de saker som doneras är sådana som behövs och sådana som

Röda Korsets bedömningsteam träffar Världshälsorganisationens (WHO) hälsokoordinator för Latakia i Syrien. Johanna Arvo till vänster med ryggen mot kameran.

kan underhållas och användas rätt.

Från sjukhuset försätter vi till Röda Korsets internationella kommitté (ICRC). Det är viktigt att få information från olika aktörer för att kunna säkerställa det egentliga händelseförloppet.

Under dagen blir det klart att de byggnader som skadades värst i Aleppo redan hade blivit skadade under konflikten, och det var ytterst få människor som fortfarande bodde i dessa byggnader. I Aleppo fanns det alltså inga sådana behov som vi skulle kunna svara på. Det är svårt att inta en sådan attityd att endast koncentrera sig på skador och behov orsakade av jordbävningen, även om man ser ett stort antal andra behov.

FREDAG 17.2

Vi startar tidigt så att vi hinner träffa kollegor från ICRC som har information om återuppbyggnadsplaner och nödinkvarteringsbehov. Vi besöker en moské där ett stort antal människor övernattar. Vi skriver ner bristerna och förmedlar dem till aktörer som ansvarar för vatten- och sanitetsärenden eller återuppbyggnadsprojekt.

Vi kommer överens om att vi åker till vår nästa destination Latakia i förtid. Latakia är en hamnstad i västra Syrien. Vi reser genom stora städer i dagsljuset, vilket är ett bra sätt att se skador orsakade av jordbävningen med egna ögon – eller snarare konstatera att det egentligen inte finns några.

Under resan hade vi tid att diskutera det som vi sett och hört. Det var spännande att inse hur olika obser-

Johanna Arvo (till vänster) och kanadensiske läkaren Ayham Alomari samtalar med en flyktingfamilj efter jordbävningen, på stadion i Latakia som ändrats till inkvarteringsplats.

Johanna Arvo och logistiker Janne Mäki (till höger) från bedömningsgruppen funderar på huruvida man kunde bygga mellanväggar i stadion i Latakia för att ge mer integritet.

vationer vi hade gjort. En hade gjort strukturella och tekniska observationer, en annan rent epidemiologiska observationer och en tredje hade koncentrerat sig på att observera de frivilligas arbetsbörda och psykiska belastning.

Först när vi kom till Latakia såg vi mycket skadade och rasade höghus och rejäl förstörelse för första gången.

LÖRDAG 18.2

Genast på morgonen hade vi ett möte med SARC:s distriktsledare i Latakia. Många nyckelfrivilliga kom till platsen för att berätta om utmaningar och behov gällande sitt eget ansvarsområde. Jordbävningen hade skadat den största vattenkällans naturliga delar och jordmaterial hade hamnat i dricksvattnet. Vattnet var fortfarande grumligt, men det hade konstaterats att det kan drickas om det först kokas.

STADION VAR EN DEPRIMERANDE SYN. ETT STORT OMRÅDE MED IDROTTSALAR VAR NU ETT TILLFÄLLIGT HEM FÖR 5 000 MÄNNISKOR.

Många har dock ingen möjlighet att koka vatten eftersom deras hem hade blivit förstörda. Risken att bli sjuk på grund av orent vatten finns alltså.

I över en vecka har frivilliga inom första hjälpen stött dem som letar efter försvunna människor i ruinerna. Människorna är trötta och traumatiserade – även många frivilliga har förlorat sina nära och kära, sina hem och sina näringar. Den psykiska belastningen är enorm.

Frivilliga hjälpare berättar att de inte hade tillräckliga redskap efter

jordbävningen. SARC:s lokala lager hade förberett sig bland annat genom att skaffa lampor, men det fanns inga batterier i dem. Starkare, generatordrivna lampor kunde inte tändas utan bränsle.

I Syrien har det redan före jordbävningen funnits en enorm brist på bränsle. Under de första timmarna hade man alltså arbetat i ljuset av enskilda ficklampor tills solen gått upp och naturligt ljus kom till hjälp. Det syntes att många av hjälporna var trötta och harmades över att värdefull tid slösades på grund av att det inte var tryggt att leta efter människor i ruinerna i mörkret.

Klinikerna i Latakia hade lyckats ta hand om hälsorelaterade behov utmärkt precis efter jordbävningen. Den största utmaningen var dock fortfarande på väg. Människorna hade hänvisats till tillfälliga skydd i skolor och

moskéer, men de ville stängas och tas tillbaka till sitt vanliga bruk redan när vi fortfarande var på plats. Hundraller tusentals människor hade hänvisats till den lokala idrottsstadion för tillfälligt skydd.

Stadion var en deprimerande syn. Ett stort område med idrottsalar var nu ett tillfälligt hem för 5 000 människor. Den var helt olämplig för inkvartering. Även om man hade tak över huvudet var badrummen och toaletterna fullständigt otillräckliga. Många hade flytt på efternatten och var klädda i pyjamas och hade inga handdukar eller rena kläder med sig, utan att tala om andra basförnödenheter. Mat hade delats ut slumpmässigt, och osäkerheten om man ska få mat eller inte orsakade oro. Många hade inte råd eller möjlighet att köpa saker från butiken.

Utanför stadion stod det några lastbilar som producerade hälsovårdstjänster. Människor köade till dem för att kunna få sina dagliga mediciner. Vi fick viktig information om hälsobehov när vi intervjuade hälsovårdspersonal

och människor som bodde på stadion. I sin helhet såg situationen dålig ut och människornas levnadsförhållanden tämligen outhärdliga. Många klagade över bristen på integritet, och kvinnorna kände sig otrygga speciellt på nätterna eftersom kvinnor och män var tvungna att sova i samma stora gymnastiksal.

På kvällen samlas vi för att göra en sammanfattning av våra observationer. Vi kommer överens om att vi har samlat tillräckligt mycket information och att vi kan återvända till huvudstaden nästa dag.

SÖNDAG 19.2

Genast på morgonen träffar vi WHO:s hälsokoordinator som arbetar i Latakia-området. Vi alla tycker att det skulle vara bra att få omfattande hälsovårdstjänster i närheten av nödinkvarteringen, samt i sådana områden där det finns familjer som tillfälligt bor hos sina vänner eller släktingar.

På kvällen anländer vi till Damaskus och kommer överens om att gå på en liten närliggande restaurang tillsammans. Vi går och lägger oss tidigt. Jag är ganska trött av allt resande, men även på grund av magsjukan som jag redan haft i tre dagar. Den har varit en stor påfrestning bland allt annat. Till all lycka har jag mitt eget reseapotek med mig och kan behandla mig själv med medicin för att känna mig lite bättre.

MÅNDAG 20.2

På morgonen samlas vi i hotellets konferensrum för att skriva en rapport och samla ihop våra observationer om fältresan. Det är svårt att koncentrera sig när kollegorna hela tiden kommer och frågar vilka rekommendationer vi kommer att göra, vad vi har sett och hur det på riktigt såg ut i Aleppo och Latakia.

Den största utmaningen i Syrien är egentligen det att resor till provinser har begränsats på grund av säkerhetsituationen (konflikten och jordbävningen). För att kunna åka från Damaskus till andra städer måste man ha ett tillstånd från regeringen. Att få tillstånd tar från några dagar till fle-

ra veckor. Vårt team fick resetillståndet snabbt eftersom vi skulle bringa ytterligare hjälp till de hjälpbehövande enligt kartläggningen.

På eftermiddagen har IFRC kallat alla Röda Korsets och Röda Halvmånens representanter från olika länder som vistas i landet till ett koordinationsmöte, där vi har lovat hålla en presentation om våra observationer samt utarbeta ett planförslag.

TISDAG 21.2

Vi håller gårdagens presentation på nytt, men denna gång består publiken av Röda Korsets representanter från Finland, Tyskland, Norge, Kanada och Japan samt IFRC:s representanter från Genève och Damaskus. Vi föreslår att det inte lönar sig att skicka ett fältsjukhus, utan behoven gäller snarare primärhälsovård.

Vår idé är att skicka hit en mobil klinik som skulle bestå av tre ambulansliknande fordon och producera hälsovårdstjänster. Det är viktigt med mobiliteten eftersom människor rör sig från ett ställe till ett annat och även tillfälliga inkvarteringar byter plats. Vi vill också föreslå något nytt utöver de redan existerande mobila klinikerna.

Deprimerande spår i Aleppo av samverkan av det syriska inbördeskriget och jordbävningen i februari.

SARC driver mobila enheter som består av en bil. Enheten som vi föreslår skulle bestå av tre bilar vars tjänster skulle vara mödrarådgivning och en moderskapsenhet, en enhet specialiserad på infektioner samt en primärhälsovårdsenhet. Många människors läkemedel och läkemedelsrecept blev kvar i de rasade husen. Denna "karavan" med tre bilar är en helt ny typ av uppfinning i Syrien, och jag märker att jag måste försöka "sälja" idén till publiken.

På mötet fattar man beslutet att göra ett larm till de EU-länder som har ERU-klinikberedskap (ERU: Emergency Response Unit = Röda Korsets internationella nödbiståndsenhetssystem). IFRC börjar kartlägga varifrån man skulle kunna få enheterna och vem som skulle kunna börja leda operationen.

ONSDAG–FREDAG 22–24.2

SARC verkar vara besviken med beslutet att inte skicka ett fältsjukhus till området. Även om det säkert skulle finnas behov för det i Syrien är det inte en tillräckligt smidig och lämplig lösning med tanke på denna situation.

Syrien

- Huvudstad: Damaskus
- Areal: 185 180 km²
- Befolkning: 28 246 000
- Befolkningstäthet: 152,5/km²

I vår rapport berättar vi också om riskerna, säkerhetsituationen och bland annat problem med att få bränsle. Även sanktioner som införts mot Syrien måste tas hänsyn till: vad kan man importera till landet och under vilka förutsättningar, vilka läkemedel kan man importera och varifrån. Vi funderar på underhållet av materialet och bilarna. Hur säkerställer vi att medicinska anordningar får ström när bilarna inte kan laddas på nätterna eftersom det inte finns el då?

Rapporten kommer att vara en berättelse om vår bedömning, men även ett verktyg enligt vilket hela operationen ska fungera. Samtidigt skriver jag arbetsprestationsbedömningar om mina teammedlemmar. Var och en av teammedlemmarna kommer att få en innan de åker tillbaka hem. Vi har precis kommit överens om att de första teammedlemmarna påbörjar sin resa hem på torsdagen.

LÖRDAG 25.2

Två medlemmar i teamet har redan lämnat landet och vi är tre kvar. Det är meningen att i början av veckan avtala med SARC om klinikens definitiva sammansättning och om nästa steg.

Jag har haft en magsjukdom i ungefär en vecka och krafterna

IFRC:s mobila klinik i Jableh, Latakia, Syrien i början av april. Danielle Perrault (mitten) pratar med översköterskan Jaana Ihala-inen (höger).

De två första fraktplanen i EU:s humanitära luftbro är på väg att landa i Damaskus i slutet av februari. Biståndsförnödenheter distribuerades till både regerings- och oppositionsområden i nordvästra Syrien.

håller aningen på att tyna. Känslan av influensa trycker på och på eftermiddagen får jag ett positivt utslag på coronatestet. Jag meddelar de övriga i teamet om läget och anvisar dem att följa med hur de själva mår. Fastän vi har varit extremt omsorgsfulla med hygien och använt mask har jag ändå lyckats bli smittad.

Innan kvällen är jag helt slut och bara sover.

SÖNDAG–TISDAG 26–28.2

Jag är alltjämt på hotellrummet i frivillig karantän och inte helt arbetsför. Eftersom det på onsdag ska hållas ett större möte som jag måste delta i och då presentera fynd och berätta om sammansättningen av den avtalade kliniken, skriver jag

en rapport färdig och ber teamets medlemmar att ännu korrekturläsa den för en sista finputsning.

ONSDAG 1.3

Jag lämnar hotellrummet med otroligt dåligt samvete, fastän jag redan är utan symtom. Jag går till SARC:s byrå med masken på ansiktet och händerna dränkta i handsprit för att presentera fynd.

Vår presentation om den mobila kliniken tas väl emot när jag berättar hur väsentligt den skiljer sig från deras nuvarande enheter. Jag berättar också att enheten kan verka som undervisningsenhet vid intern utveckling inom SARC genom att höja kompetensen hos personalen. Nästa gång kan de etablera liknande enheter på egen hand.

Jag kan redan berätta ett Finlands Röda Kors kommer att börja leda den mobila kliniken. Tyska och portugisiska Röda Korset hämtar bilar under finsk ledning till platsen, medan japanska och franska Röda Korset skickar läkemedel. Övriga förnödenheter kommer från Finland med den portugisiska bilen.

Starten denna gång för ERU-kliniken har varit mycket mer annorlunda än någon annan tidigare. Det fanns inte en sådan här enhet tidigare, den sattes ihop under samarbete mellan många nationella föreningar. En ny modell och ett nytt tillvägagångssätt kräver alltid lite mer planering och samordning.

LÖRDAG 4.3

Hemresan har börjat. Jag presenterar ännu vårt teams fynd på IFRC:s regionala byrå i Beirut. Det visar sig att vår bedömning är exceptionellt heltäckande och att vår rapport redan har nått många nyckelpersoner.

Jag hör om utmaningar, som att hur svårt det är att skicka bistånd till Syrien, och om hur självständig och stark den nationella Röda Halvmånen är. Jag är glad och stolt över arbetet som vi utfört, och samtidigt aningen sorgsen över hur många behov som ännu förblev öppna.

Text: Sanna Ra
Foton: Röda Halvmånen i Turkiet, Teemu Lähteenmäkis album, Corrie Butler IFRC

Turkiet efter jordbävningen

Brandman och byggnadsingenjör Teemu Lähteenmäki var i sydöstra Turkiet som konstruktionsexpert, skickad av EU:s civilskyddsmekanism (EUCPM). Hans huvuduppgift var att trygga infrastruktur och byggnader såsom bostäderna för biståndsarbetarna efter landets värsta jordbävning.

Det var ohyggligt att se de första byarna när man kom till jordbävningens område. När på alla byggnader längs en halv kilometer på ena sidan av vägen hade rasat samman eller stod snett så att man inte vågade gå in. Epicentrum av två jordbävningar av magnitud 7,8 och 7,4 på Richterskalan låg cirka 33 kilometer nordväst om staden Gaziantep.

Teemu Lähteenmäki såg förödelserna när den nyss inträffat. Han hade rest iväg genast följande dag efter jordbävningarna den 7 februari med ett team från EUCPM på 15 personer som hade uppgiften att koordinera biståndsarbetare och förnödenheter till landet, vara en länk mellan EU och Turkiet.

Mängden information var knapp i början men helhetsbilden började

bitvis ta form. ”Vi vaknade till att läget sannerligen var utmanande, och först var det svårt för mig att uppfatta omfattningen”, beskriver han sitt första intryck. Han visste inte ännu då att katastrofområdet var lika stort som Portugal och sträckte sig ända till grannlandet Syrien. Det bodde uppskattningsvis 26 miljoner människor i influensområdet.

DE FÖRSTA KALLA NÄTTERNA

Basen för Lähteenmäkis team låg i Gaziantep där han övernattade de två första nätterna på ECHO:s (Generaldirektoratet för europeiskt civilskydd och humanitära biståndsåtgärder) byrå, ett litet trevåningshus. Det var några köldgrader ute och kallt även inomhus, eftersom gasuppvärmningen inte kunde användas av säkerhetsskäl.

De som klarat sig ur en jordbävning är de första och slutligen även de effektivaste räddarna.

Lokala medarbetare med familjer hade samlats i byråhuset emedan de inte vågade gå till sina egna hem. Lähteenmäki kom att tänka på att även de här människorna var nödställda, men ett gäng som tycktes kunna anpassa sig och var modigt. ”På något sätt kunde man se att de var vana och beredda för att marken ganska ofta bävar”, minns han.

MÅNGSIDIGA ARBETSUPPGIFTER

I början rörde Lähteenmäki sig med en svensk kollega som ett tvåmannateam, men tvingad av omständigheterna även några dagar ensam eller med en tolk inom en radie på 300 km från katastrofområdet. Svensken hade tidigare nyttigt erfarenhet av jordbävningens områden, bland annat i Nepal, för Lähteenmäki var det första gången. Han var från Tammerfors och hade jobbat i tjugo år som brandman, och för sex år sedan utbildat sig till byggnadsingenjör, och senare gått grundkursen i internationell räddningsverksamhet. Internationella uppgifter intresserade

hon om och via kursen sökte han till EU:s civilskyddsmekanisms resurspool.

I Turkiet var hans befattningsbenämning byggnadsingenjör och konstruktionsexpert, men uppdraget omfattade också mycket annat såsom mottagning av inkommande biståndsförnödenheter på flygfältet och datainsamling om de olika formationer för räddning ur ruiner som kommit på plats från olika håll i världen, totalt över tusen yrkesmän.

Särskilt i början av kommandereringen frågade Lähteenmäki räddningsteamerna i ruinerna om lägesuppgifter, eftersom han tidvis var den enda representanten för EUCPM i området. ”Vi frågade dem om antalet undersökta platser och huruvida människor vid liv hittats i dem och om hur många döda som hittats”. Arbetet för räddarna i ruinerna var en kamp mot tiden. ”När jag såg i hurdant skick folk gav sig iväg från platsen i smutsiga kläder från topp till tå och efter en vecka av dålig sömn började jag inse hurdan våldsam plats de hamnat på”, säger han med erkänsla för arbetets natur.

GRANSKNING AV BYGGNADER

En av de viktigaste minnesreglerna för hjälparna är att de måste först ta hand om sig själva innan de kan hjälpa andra. Detta gäller också verksamhetslokaler. ”Jag upplevde att det var viktigast för mig att svara

EUCPM

Europeiska unionens civilskyddsmekanism grundades 2001 och dess uppgift är att bistå över gränserna vid olika olyckor. Den omfattar alla EU-stater samt Island, Turkiet, Norge, Serbien, Montenegro, Albanien, Bosnien och Herzegovina, Ukraina och Norra Makedonien. Mekanismen utgår från att landet som lidit en katastrof lämnar en begäran om bistånd som aktiverar att biståndsarbetare rekryteras och skickas till landet i fråga. Verksamheten koordineras av EU:s samordningscenter för katastrofberedskap, ERCC. Utöver biståndspersoner kanaliseras även materiellt bistånd via mekanismen.

Teemu Lähteenmäki från Birkaland räddningsverk verkade i tre veckor som konstruktionsingenjör för EU:s civilskyddsmekanism i Turkiet efter jordbävningen i februari 2023.

för den egna gruppens säkerhet, dvs. jag inspekterade arbetsrummen och inkvarteringsplatserna”, säger Lähteenmäki. För den egna säkerheten gäller också att hela tiden ha oundgänglig utrustning med sig, om man till exempel inte kan komma tillbaka till inkvarteringsplatsen.

Som enklast är att inspektera en byggnad genom att visuellt kontrollera att den kan användas. ”Ett kriterium för mig var att skulle jag själv kunna vara i byggnaden”, säger han skrattande, men allvarligt. Granskningen av byggnaden börjar med att syna den på utsidan och då kan man se om den är sned eller har sprickor. ”Man kan redan på strukturer se i hurdant skick den bärande ramkonstruktionen är.”

Efter det observerar man de omgivande byggnaderna. Ibland är byggnaden som granskas tillräckligt hel, men området eller byggnaderna omkring den inte. ”På taken eller väggar till andra hus fanns det allt möjligt som kunde falla ned, och därför måste jag meddela att byggnaden inte var trygg.” Det är också viktigt att kontrollera markgrunden och markytans form. Under årtusendens lopp har det runnit fin jord längs sluttningarna ned till dalarna. Den jorden bär inte, eller får byggnaderna att lättare flytta på sig.

TITT IN I HEM

Inne i ett hus går teamet först igenom konstruktionerna i källarna,

sedan uppåt våning för våning. Även om man i princip inte granskade enskilda bostäder, gjorde Lähteenmäki ett undantag när de boende i ett hus drog honom i ärmen. ”Nå inte kunde jag vägra, och de var inte ens så värst många. Jag gick genast för att titta”, ler han.

I bostäderna hade tiden stannat vid jordbävningen: platt-tvna och rasade bokhyllor låg fortfarande på golven. ”Det var verkligen intressant att få se den lokala befolkningens bostäder utan att de städats för min skull. Och när jag kunde säga att bostaden var i sådant skick att jag själv kunde bo i den, glimtrade en gnista av hopp i all smärta hos människorna”, berättar han om den oföglömliga stunden.

PROAKTIVT BYGGANDE

Byggnadsbeståndet i Turkiet varierar i samma mån som i Finland. ”Tillgången på byggnadsmaterial dikterar rätt mycket. Mycket i Finland byggs i trä och i Turkiet är det lättare att hitta material som lämpar sig för att gjuta i betong”, säger Lähteenmäki.

Det bävar rätt ofta i förkastningszoner och detta syns som proaktivt byggande. Han såg många byggnader i grundläggningsfasen där tanken på hållbarhet visavi jordbävningar framgick. ”Det läggs en extra platta i grunden som så att säga ger byggnaden möjlighet att röra på sig. Jag minns inte att jag skulle ha sett ett enda hus under bygge som rasat.”

Säkerheten förbättras än mer med mindre förbättringar. ”Jag ger råd om hur man så snabbt som möjligt kan ta sig ur sin egen bostad och var i bostäderna möjligheterna att klara sig är de bästa. Det är också bra att man har ett färdigt litet förråd med mat och vatten för att klara sig”, tipsar han.

Byggnadsbestämmelserna i Turkiet har hela tiden blivit bättre, men teamet stötte också på tecken – även om de inte var helt säkra – på eventuella byggnadsfel. ”Många likadana byggnader som byggts samtidigt i området där en hade rasat och alla andra stod”, berättar Lähteenmäki. Nyheterna i Turkiet berättade också om byggnadsentreprenörer som hade

försökt fly landet, men arresterats på flygstationer.

BISTÅNDSARBETARNAS SOLIDARITET

Utöver att inspektera byggnader fick Lähteenmäki också bidra till att biståndslaster kunde komma in i landet. Jordbävningen har orsakat att det uppstod en brand i hamnen i staden Iskenderun. Lähteenmäkis team fick i uppdrag att undersöka om en av kajerna i den stora hamnen var säker. Ett biståndsfartyg från Italien med ett fältsjukhus och andra biståndsförnödenheter skulle komma nästa dag. ”Vi fastställde att det var tryggt för fartyget att komma till hamnen och lossa sin last.”

Lähteenmäki träffade ganska ofta Röda Korsets biståndsarbetare, till exempel på platser för inkvartering i tält och på Gazianteps flygplats. Han hjälpte till med inkommande frakt och den lokala Röda Halvmånen delade ut mat på fältet. ”De kom även till oss och sade, kom hit för att äta när det finns så mycket mat. Vi åt en fältlunch samtidigt med alla andra på gården”, berättar Lähteenmäki.

EN NY JORDBÄVNING CHOCKAR

När Lähteenmäki hade varit knappa två veckor i Turkiet bävade jorden

igen. Jordbävningens epicentrum låg i Hatay och den var av en styrka på 6,4 på Richterskalan. ”Det är redan i sig skrämmande att uppleva en så kraftig jordbävning. Visionen av hur alla människor hade kommit ut på gatorna och till parkerna stannade dock kvar i minnet. Rädslan, smärtan och nöden var påtaglig.”

Teamet gav sig genast iväg för att kontrollera hotell och övriga inkvarteringsplatser där eget folk och övriga internationella hjälpare bodde. Parkerna var hela natten fulla av folk emedan en del inte längre vågade gå till sina bostäder. Temperaturen under natten i februari föll under minusstrecket.

”Genom mitt jobb som brandman kan jag förhålla mig bättre till olycksituationer när nöden i vardagen syns i mindre skala”, bedömer han. ”Ibland kände jag mig verkligen nyttig, ibland hade jag känslan av att jag är till ingen nytta i ett sådant här läge.”

LÄRDOMAR TILL MINNES

Lähteenmäki anser att det turkiska ämbetsverket för olyckor och säkerhet har berett sig väl för situationen. En viktig del av beredskapen är att kunna ta emot biståndsarbetare från annanstans. ”När vi kom hade man

Turkiet

- Huvudstad: Ankara
- Areal: 769 604 km²
- Befolkning: 86 289 000
- Befolkningsstäthet: 112,1/km²

Jordbävningarna i Turkiet och Syrien i februari 2023

Natten till måndagen den 6 februari klockan 04:17 lokal tid (3:17 finsk tid) då de flesta låg och sov inträffade en jordbävning i Turkiet och Syrien med styrkan 7,8 på Richterskalan. Jordbävningens epicentrum låg nära gränsområdet mellan Turkiet och Syrien, cirka 33 kilometer från städerna Gaziantep (två miljoner invånare) och Kahramanmaraş (en miljon invånare).

Jättejordbävningen följdes av flera efterskalv på mer än sex på Richterskalan. Nio timmar efter den första jordbävningen inträffade en ny stor jordbävning. Den mättes till 7,5 på Richterskalan och dess epicentrum

redan på flera platser ordnat med stora tältområden där människor inkvarterades.

Därtill hade man ordnat med bränsleförsörjning för internationella biståndsarbetare. ”Omfattningen av förstörelsen var så stor att inget land ensamt kan ställa beredskap för sådant.”

Även hjälparna bör inse att den egna utrustningen ska vara i skick. Lähteenmäki har hört om biståndsgrupper som inte varit självförsörjande och på så sätt belastar ett redan överbelastat system i ett land som lidit illa.

Lähteenmäkis första kommandering på den internationella karriären pågick i tre veckor. ”Arbetet hos vårt team var toppenbra. Alla hjälpte varandra och ingen hade någon dålig dag, fastän vi jobbade långa dagar med dålig sömn. Det blev starkt kvar i minnet att jag alltid kan lita på en kollega.”

Han diskuterar fortfarande i ett samtalsforum med en lokal kollega, läser och utreder allt kring jordbävningen och förbättrar sina kunskaper i engelska.

Alla tecken tyder på att brandman Lähteenmäki inte tänker släcka gnistan för internationellt biståndsarbete.

Den nya riktlinjen styr internationellt arbete

Riktlinjerna för Finlands Röda Kors internationella bistånd blev klara för två år sedan och har visat sig vara ett viktigt verktyg i en föränderlig värld. Tiina Saarikoski, direktör för internationellt bistånd, berättar om sina uppfattningar om processen och fokus för uppkomsten av riktlinjerna.

Riktlinjerna för internationellt bistånd blev klara år 2021 och gäller för följande tio år. Hurdan var processen för att utarbeta riktlinjerna?

Man hade redan länge diskuterat att förnya riktlinjerna, men först nu var tiden inne för att göra det. Ledningen för det internationella biståndet hade bytts ut och i och med det såg vi möjligheten att ta fram sådana nya riktlinjer som vore mer aktuella och motsvarade dagens behov.

Väntan förde med sig entusiasm och känslan av nödvändighet, en ut-

beslöt vi ändå att inte framskjuta förnyandet av riktlinjerna. Med hjälp av distansverktyg kunde vi hålla kontakt och engagera våra team som verkar världen över. Processen bar frukt och den ansågs vara en nödvändig och god plattform för diskussioner.

Världen tycks vara i ett skede av ständig, snabb förändring. Hur förutser riktlinjerna framtiden?

Under coronaperioden var vi starkt medvetna om att världsläget kan förändras snabbt och detta var en

FRK:s nya internationella strategi prioriterar lokalt ägarskap. Här är frivilliga vid moçambikiska Röda Korset.

internationellt arbete och ändrade den till stöd för riktlinjernas målsättningar. Det var en utmaning att anpassa riktlinjerna och organisationen, men detta skapade en grund för starkt genomförande av riktlinjerna. Många gånger måste man göra ändringar – ändra antingen strategin eller organisationen – men vi hade möjlighet att integrera dem.

En vision av riktlinjerna är att vara en effektiv och adaptiv humanitär partner zsom styrs av inklusivitet och känsla för det lokala samhället. Varav härrör visionen och hur visar den sig i praktiken?

Vi hade målet att definiera hurdan partner och hurdan stöd för internationellt bistånd Finlands Röda Kors ska vara och hur vi vill

bli sedda. Effektiviteten är så tillvida central liksom även att vårt arbete producerar bistånd av hög kvalitet med vilket man kan åstadkomma mätbara verkningar. Riktlinjerna styr oss i hur vi verkar i samarbete med andra partner. Vi granskade också hur vi kunde förbättra effekten av våra program och utveckla dem efter behovet.

En viktig del av våra riktlinjer är att leda med information så att vi kan bättre mäta och förstå konsekvenserna. Vi framhäver även Röda Korsets roll i frivilligt arbete och inverkan av det samt att urskiljas mot andra humanitära organisationer.

Vi dryftade också hur vi kan globalt visa inverkan av Röda Kors rörelsen och delta i samhällliga frågor.

Detta var särskilt viktigt i världen idag, som är polariserad och behöver en obunden aktör i stil med Röda Korset.

Vi strävar efter att vara en organisation som lär sig, där man är beredd att pröva och utvecklas genom att ta lära av misstag. Även innovativitet är ett viktigt element, och vi vill skapa rum för nya idéer och försök. Vi utför bedömningar och lär oss av varje operation för att ständigt kunna utveckla vår verksamhet. Särskilt vid långvariga program och inom katastrofarbetet ska de grundläggande principerna styra vårt arbete.

Hur kan riktlinjerna jämföras ute i världen, finns det likheter hos andra nationella föreningar av större storleksordning?

Det finns säkert samma teman även hos andra, dvs. lokalisering, inklusion och adaptivitet. En ledande tanke under bearbetningen var att riktlinjerna är ett internt verktyg för oss inom organisationen. Man har försökt teckna ned dem så att de skulle styra vår verksamhet. De ger till exempel säkerhet vid diskussioner med globala partner. Även i mitt eget arbete kan jag motivera beslut med riktlinjerna.

Vi har byggt riktlinjerna på det gamla och samtidigt valt fokusområden där vi har kunskaper. Målet var att särskilt stärka de teman som är

viktiga för oss. Tidigare hade vi koncentrerat oss på hälsa och katastrofberedskap. Nu ville vi noggrannare fokusera oss, även om det inte var lätt. Tyvärr påverkar även finansierarna i vår riktning och det måste vi anpassa oss till.

I fråga om hälsovårdsbranschen är sexuell och reproduktiv hälsa samt välbefinnandet hos barn och kvinnor särskilt viktiga för oss. Långvarigt arbete kring klimatet och katastrofberedskapen för det är viktiga. Vi har målet att vara en klimatmedveten och kompetent aktör som behärskar ka-

tastrofhälsa och logistik. Därtill vill vi utveckla oss ytterligare på området för kontanta bidrag.

Hur ger Finlands Röda Kors arbete verkningar?

Vi vill utvidga vårt eget kunnande och utnyttja kunnandet hos våra partner. Under de senaste åren har vi till exempel avlönat alltmer internationell personal till fältet.

Det är klart att naturkatastrofer och konflikter inte längre är klart isolerade händelser. Särskilt i Afrika, där vi verkar, är dessa situationer

Aktivitet och förmåga för ändringar framhävs i riktlinjerna. Tiina Saarikoski säger att strategin ska vara flexibel och ge möjlighet för ändringar.

ofta överlappande. Vi har velat lära oss verka mer effektivt i dessa komplicerade situationer. Till exempel i Sudan, som lider av konflikter, har vi strävat efter att lära oss hur vi kunde agera effektivare med våra partner och bättre stödja Röda Korsets nationella föreningar.

Vi har satsat på institutionell utveckling och beredskap. Det är vårt mål att stärka den lokala verksamheten och säkerställa att vi kan möta olika utmaningar, såsom att infektioner sprids, eller andra akuta situationer. Ekonomisk hållbarhet har också varit ett centralt mål som vi har investerat i.

Hur syns inklusion, att inkludera, i FRK:s organisation och i arbetet utåt?

Vi funderade omsorgsfullt på ämnet under arbetet med riktlinjerna, och märkte att särskilt vårt programarbete och ledningen av operationer i verksamhetsländerna kräver förbättring. Detta sågs som ett viktigt tema särskilt under perioden för Black Lives Matter. Vi ville vara medvetna och inleda åtgärder med koncentration på inklusivitet samt vara föregångare i denna viktiga sak.

Vi utförde en analys där vi granskade vår verksamhet och reflekterade den i våra grundläggande prin-

ciper. Vi identifierade behovet att förbättra våra vanor och vara medvetna om eventuella problematiska aspekter. Arbetet är omfattande, men nödvändigt. Vi ville även föra öppna diskussioner med våra partnerorganisationer och tänka över hur vi bättre skulle kunna stödja nationella föreningar i programarbetet.

Det är vårt mål att stärka vår kompetens och främja intern inklusivitet i vår rörelse. Vi funderade också på hur vi representerar alla de grupper som vi vill stödja och hjälpa. Det är av största vikt att förstå behoven

hos sårbara grupper, och vi vill säkerställa att vi är tillgängliga för alla. Vi beaktade också behovet av större representation i beslutsfattningen för att rösten hos olika grupper ska bli hörd.

Inklusionsperspektivet styr oss till att diskutera, utföra förbättringar och se till att vi deltar i att främja jämställdhet, jämlikhet och mångfald i vår egen verksamhet. Det är ett

VI HAR STARTAT STRATEGISKA PROCESSER, SOM HJÄLPER OSS ATT UPPNÅ BÄTTRE RESULTAT OCH UTNYTTJA POTENTIALEN I VÅR ORGANISATION.

litet, men viktigt steg på vår väg mot en bättre och mer jämlik värld.

Det har redan länge varit ett central åtagande hos FRK att stödja nationella Röda Korsföreningar. Hur syns temat för lokala samhällen i riktlinjerna?

Humanitärt bistånd är en väsentlig del av vår rörelse och våra värden. Det är också ett sätt att hämta internationellt bistånd till dem som behöver det och härvid bidrar vi med våra egna betydande insatser. Vi vill samtidigt stödja våra internationella partner så att de starkare än tidigare kan agera som en humanitär kraft i sitt eget land. Detta är särskilt viktigt i länder som har många utmaningar och problem.

Lokalsamhället, lokalisering, är ett stort tema just nu. Det är en betydande utmaning, men också en möjlighet. Det kräver vilja, men också förändringar såsom att finansieringen omstruktureras, öppen dialog, samarbete och synlighet. Utöver kommunikation behövs även konkreta åtgärder och processer, som stödjer våra målsättningar. Vi vill vara ett starkt stöd för våra partner, men också ett exempel på hur lokalisering kan genomföras i praktiken.

Dessa mål är utmanande, men vi tror att de är oundgängliga för att utveckla det humanitära biståndet och bygga en bättre framtid tillsammans med våra partner. Detta ingår

i det arbete på lång sikt som vi utför i egenskap av rörelse och inom området humanitära aktioner.

Hur förändrar riktlinjerna Finlands Röda Kors i det internationella arbetet, hur följer man upp genomförandet av riktlinjerna?

Det har skett synliga förändringar i vår organisation, och de ingår i vår mer omfattande strävan efter

Vi koncentrerar oss samtidigt på att förbättra och effektivisera strategin och rutinerna i vår organisation. Vi har startat strategiska processer, som hjälper oss att uppnå bättre resultat och utnyttja potentialen i vår organisation. En del av denna process var att utarbeta och godkänna ett program för utvecklingssamarbete.

Även om framtiden kan föra med sig utmaningar visavi finansieringen, har vi ställt beredskap för dem, och vi strävar efter att minimera konsekvenserna av dem. Strategiprogrammen har planerats för att stödja våra mål och styra vår verksamhet i rätt riktning.

Även storleken och strukturen av vår organisation har förändrats. Vi strävar efter att verka som ett enda team och stärka samarbetet mellan olika delar. Rekryteringen är en del av vår strategi, och vi strävar efter att hitta de lämpligaste människorna att genomföra våra målsättningar. Även om processen är kontinuerlig, avspeglar den ändå vår vilja att vara effektiva och innovativa aktörer på området humanitärt bistånd.

I det stora hela har vi sett positiva resultat av att strategiska förändringar startades. Vi erkänner också att färden endast har börjat.

FRK:s nya riktlinjer för internationell verksamhet prioriterar starkt samarbete, särskilt på verksamhetens lokala nivå, med även horisontalt mellan olika aktörer.

Läromedlet Riskzoner blir nu mer tillgängligt

Information om utmaningar kring mänskligheten och om hotande risker blir nu tillgänglig för många slags elever och studerande, och kan studeras av dem.

Läromedlet Riskzoner till stöd för global fostran publicerades år 2022. Helheten av läromedel ska redigeras år 2023 enligt kraven på tillgänglighet och lätt användbarhet så att det blir tillgänglig för allt fler elever och kan studeras av dem. Man fäster mer uppmärksamhet vid läsbarheten av stilen i helheten Riskzoner, och vid färgkontrasterna i dess grafik. Ljudremсор som förklarar

ELEVERNA BEGRUNDAR SIN VÄRLDSBILD

Läromedlet Riskzoner har sammanställts till stöd för global fostran, för finländska skolor där man använder finska, svenska eller engelska som undervisningsspråk. Materialet behandlar gemensamma utmaningar i vår värld och presenterar personliga berättelser om olika verkligheter där människor världen över bor, och på så sätt uppmuntrar eleverna

HELHETEN AV LÄROMEDEL REDIGERAS ENLIGT KRAVEN PÅ TILLGÄNGLIGHET OCH LÄTT ANVÄNDBARHET SÅ ATT DET BLIR TILLGÄNGLIG FÖR ALLT FLER ELEVER OCH KAN STUDERAS AV DEM.

innehållet läggs till animationer, samt bilder och grafik förses med textfiler för textläsningsprogram.

Finlands Röda Kors erbjuder gratis och mångsidiga läromedel om viktiga ämnen för läroanstalter eller att studeras självständigt av var och en, på webbplatsen sproppimateriaalit.fi.

Det finns läromedel om bland annat global fostran, första hjälpen, krigets lagar, kompiskunskap och jämlikhet. Materialet har planerats till stöd för skolans pedagogiska fostran, för lektioner, temaveckor och morgonsamlingar, från småbarns pedagogik till vuxenutbildning.

att begrunda sin världsbild och sitt världsbildborgarskap.

Läromedlet strävar efter att öka empatin och väcka intresset att aktivt agera för en hållbar, rättvis, och jämlik framtid. Läromedlet har tematiskt delats in i 16 gemensamma olika risker kring vår värld.

Risker är till exempel klimatförändringen med dithörande naturkatastrofer, väpnade konflikter och flyktingskap, samt epidemier. Därtill finns en varierande risk med något aktuellt tema av vikt, som just nu behandlar konflikten i Ukraina.

RISKERNA ÄR OCKSÅ BUNDNA TILL FINLAND

Globala teman om en ständigt föränderlig värld har även bundits till en kontext med Finland: hur påverkar en risk Finland eller hur har Röda Korset kunnat ge bistånd i ett riskområde. Temana är lämpliga för olika läroämnen och även som material om helheter över flera läroämnen.

Varje risk innehåller ett faktaavsnitt där risken presenteras med hjälp av intressanta texter, infografik, animationer och fotografier. Kunskaper kan efter faktaavsnittet fördjupas med uppgifter, som man kan kontrollera själv, under lärarens ledning eller ta till grund för gruppdiskussioner.

Varje temahelhet har också ett komplett bildpaket, och frågor att begrunda som planerats till bilder. Även videor och artiklar är viktiga delar och de berättar personliga berättelser om risken, vilket hjälper eleven att uppfatta att riskerna inte är endast en fråga om siffror och statistik, utan att de genomgripande påverkar människor och samhällen.

Genom att som lärare registrera sig på sproppimateriaalit.fi kan man öppna närmare anvisningar för lärare om användningen av materialet.

ÄNDAMÅLSENLIGT, TILLGÄNGLIGT OCH LÄTT ATT ANVÄNDA

Läromedlet Riskzoner uppdateras för ögonblicket för att bli mer tillgängligt, så att innehållet att lära ut ska kunna

Riskzoner är lämplig för alla slags elever, och andra som är intresserade av temat, även för självständiga studier.

uppfattas så lätt som möjligt av alla. Utöver att läromedlet innehåller många olika avsnitt och visuella material, där läraren eller eleven själv kan välja de delar som är bäst lämpliga till stöd för sin inläring, har Riskzoner även publicerats på lättläst finska samt på svenska och engelska.

Texterna i versionen på lättläst finska har förenklats och innehållet presenteras med metoder som är lättare att läsa, såsom förteckningar, så att eleven oavsett lässvårigheter eller nivå på sin språkkunskap kan uppfatta innehållet. Riskzoner erbjuder på detta sätt smidiga ramar för differentiering av undervisningen i klassrummet.

Även läromedlets visuella element, såsom grafik, animationer och fotografier uppdateras för större tillgäng-

lighet. Färgkontrasterna i grafiken och fonter uppdateras och görs tydligare, och siffrorna i statistik görs aktuella. Animationer uppdateras med en ljudremсор som förklarar animationens händelser, så att inläringen kan ske med hjälp av flera sinnen. Fotografier och grafiken uppdateras med alt-beskrivningar så man med skärm-läsarprogram kan lyssna på innehållet i bilder och grafer, om man inte kan se bilden.

Riskzoner är främst planerat för att vara lämpligt för målen och innehållen vid inläring på högskolan och i gymnasiet, men respons som vi fått visar att även vuxna studerande är fascinerade av innehållet.

Vi vill således att materialet är meningsfullt, tillgängligt och lätt att an-

vända för alla i alla åldrar. Vi strävar därför även efter att förbättra plattformens tekniska egenskaper.

Artiklarna i materialet berättar om personer i olika roller, allt från skolelever till far- och morföräldrar, som upplevt saker och ting, så att eleven förstår att riskerna berör alla, och å andra sidan att elever i alla åldrar ska kunna identifiera sig med verkligheten där personerna lever mitt i riskerna.

På webbplatsen sproppimateriaalit.fi kan man gratis och utan att registrera sig göra sig bekant med bland annat Riskzoner, som uppdaterats för bättre tillgänglighet, på finska, lättläst finska, svenska och engelska, samt med Finlands Röda Kors övriga läromedel.

Bild: Luc Alary, kanadensiska
Röda Korset.

Carlito Ngafuri, 44, tillredde mat i köket på det lokala sjukhuset i Nhamatanda våren 2019 åt människor som drivits från sitt hem av cyklonen Idai med påföljande översvämningar, bland de kraftigaste i Moçambiques katastrofhistoria. Nhamatanda ligger cirka 100 km norr om den svårt utsatta hamnstaden Beira, där Röda Korset även hade ett fält-sjukhus.

Röda Korset

Finlands Röda Kors
Fabriksgatan 1 a
00140 Helsingfors
tfn 020 701 2000

www.punainenristi.fi

www.sroppimateriaalit.fi

Tidskriften Riskzoner har samband med utställningen Mitt i katastrofen på Vetenskapscentret Heureka och delas där ut gratis.

Stöds av Finlands
utvecklingssamarbete